

VI. Gazdasági élet

Láttuk az előbbieken, hogy Póka lakói ismeretlen időktől fogva őstermeléssel, állattenyésztéssel és földműveléssel, illetve mezőgazdasági jellegű termeléssel foglalkoztak. A falu jelenleg otthonában maradt és megfogyatkozott lakosságának ma is ez a megélhetést biztosító foglalkozása.

1. Állattenyésztés

Feltételezhető, hogy a település lakossága megélhetésének biztosításában kezdetben az állattenyésztés játszott a főszerepet, ismereteink szerint ebben is a **szarvasmarha-tenyésztés** volt a legfontosabb. Ez azzal magyarázható, hogy a gépek megjelenése előtt az igavonást, teherhordást a szarvasmarhákkal végezték, és emellett az állatok hússal, tejjel és más termékekkel is szolgáltak. A gépek elterjedése előtt a mezőgazdaságban a legfőbb és legértékesebb iga- és tehervonó állat az ökör volt, de már a jobbágyság megszüntetése után a kisgazdaságokban a tehén vette át ezt a feladatot. A kisgazdaságokban még a szövetkezetesítés (kollektivizálás) előtt is a tehenet használták igavonásra a lovak mellett, mert ökörtartásra csak a nagyobb gazdaságoknak volt lehetőségük. Ezen kívül érvényesült a tehének tartásának más hasznossága is: tejet, borjat és húst adtak eltartóinak, de az istállótrágyának a földek tápereje fenntartásában is jelentős szerepe volt.

A település területén még századunk közepéig megtalálható volt az ellenálló, fehér vagy palaszürke szőrzetű, igen erőteljes, szikár testalkatú parlagi vagy magyar szarvasmarha. Kisigényű, szívós, lassan fejlődő, gyors járású állat volt, ökrei pedig kiváló igások. A tehének tejhozama alacsonyabb, de ízletes volt, nehezen lehetett azonban megfejteni őket. Ismereteink szerint ezt a szarvasmarhafajtát, amelyet magyar marhának is neveztek, még honfoglaló őseink hozták be magukkal. A fajtára jellemző a hatalmasan fejlett szarv, különösen az ököregyedre.

1870-ben, amikor a népszámlálás alkalmával az állatok létszámát is összeírták, a Torda megyei vajdaszentiványi járásban – ahová akkor Póka is tartozott – 2910 szarvasmarhából mindössze 6 állat volt svájci fajtából származó, a többi (a 77 bivalyt kivéve) mind magyarfajta. [16.] Pókában az 1940-es évek végéig ez a fajta adta az állomány túlnyomó részét a Köntzey- és Egyed-féle gazdaságokban. Később az állattartók olyan fajtát kerestek, amelynek tejelőképessége jobb volt, mint a fehér parlagi marháé, gyorsabb a fejlődése, és amely megfelelő takarmányozás mellett jobban kitelik, meghízik. Ezeket a tulajdonságokat vélték megtalálni az állattartók az 1920–30-as évektől a svájci származású szabálytalan pirostarka szimentáli, az ausztriai szabályos pirosfehér-tarka, ún. pinzgauai, valamint a borzderes bikák és a kistestű, szívós, igénytelen mokány marha keresztezéséből létrehozott borzderes marhafajtákban. A fajtaváltás a különböző keresztezések eredményeként évtizedeken át tartott. A fajtaátalakítás az állami és szövetkezeti nagyüzemi tenyésztés körülményei között felgyorsult, és létrejött az a pirostarka tehénfajta, amelyik bő tejjel, kellő ellenállóképességgel rendelkezik és szapora fajta. A szövetkezetesítés előtt a tenyészbikákat egy jól gazdálkodó és állattenyésztést kedvelő pókai gazda vállalta el tartásra a saját istállójában, de volt olyan időszak, amikor községi bikaistállót építettek az apaállatok számára. Takarmányozásukat a község tulajdonában lévő „bikák rétyén” termelt széna biztosította.

A szövetkezetesítés bevezetése után rövidesen rátértek a nőtényállatok mesterséges megtermékenyítésére, ami máig tartó gyakorlat a magán szarvasmarha-tenyésztők körében is. Napjainkban a szimentáli és a pirostarka tehénfajta a leggyakoribb a település állattartóinak állományában. A szívós, fehér, nagyszarvú marhát már nem találni a faluban.

A szarvasmarhatartás napjainkban az istálló tartásban teljesedik ki, főleg a téli hónapokban. A legeltetés a község tulajdonát képező legelőkön (Hangyás, Nyáras, Ősz-földe) április végén vagy május elején kezdődik el. A tehéncsordát este hazahajtják a pásztorok a faluba. Este és reggel a fejősteheneket megfejjik és a tejet a tejcsermókba viszik, ahonnan azt naponta a városi tejfeldolgozó üzembe szállítják. 1945 előtt a Hangyás legelője a Tolvaly család tulajdona volt, ahol a családi gazdaság marhacsordája legelt a nyári hónapokban. A pásztornak állandó lakóháza volt kint a legelőn, itt élt a családjával. Amikor a falu réjtjét nem borította a halastó vize, a felszabadított kaszálók helye biztosított legelési lehetőséget a szarvasmarha-állománynak az őszi hónapokban.

A falu egyes szarvasmarha-tenyésztőinek körében a szövetkezetesítés előtt, de még utána is valóságos kultusza volt a tehenek gondozásának. Fontos volt, hogy ki hajt ki az utcára vagy fog be a szekérbe simább szőrű és szebben megmosott farkú tehenet, tinót.

A szarvasmarha-tenyésztés az istállótrágya termelése miatt is fontos volt. Ez napjainkban azért is szükséges, mert a szövetkezetesítés idején – egészen 1989-ig – a falu szántóföldjei sok helyen több mint tíz évig nem részesültek istállótrágyával való kezelésben. Szókratés szerint az istállóból a trágyát a közelben létesített rakásba (trágyadombra) hordják, majd annak megérése után télen szánnal, vagy kora tavaszon, esetleg nyáron (az őszi búza vetése előtt) szekérrel a kijelölt szántóföldre viszik, szántás előtt elterítik, majd beszántják. A jó terméshozam érdekében a földet 3–4 évenként trágyázzák meg istállótrágyával, a zöldségkerteket még gyakrabban. A faluban a kényszerű szövetkezeti gazdaság fennállása idején erre nem volt lehetőség, nem jutott istállótrágya a gazdaság tulajdonában levő szántóföldek tápértékének fenntartására. Sok éven át csak különböző tápanyagokat tartalmazó műtrágyával trágyázták a földek nagy részét.

Póka állattenyésztésének másik fontos ága a lótenyésztés. Ennek kezdete is valószínűleg még a honfoglalás korába nyúlik vissza. Az elmúlt évszázadokban a lónak a hadiszolgálatban játszott szerepe, későbbiekben a mezőgazdaságban és a szállításban való felhasználása volt igen fontos. Mivel a falu szántóföldjeinek egy része domboldal, sok helyen a traktorral való talajművelés nem lehetséges. Ezekben a helyeken csak a lóval való művelés jön számításba. A ló, mint igavonó állat fontos szerepet játszott a szállításban is, különösen a gépek, gépkocsik, autóbuszok térhódítása előtt, mivel a falu 8 km-re esik a vasúttól, és körülbelül 20 km-re a legközelebbi várostól. Abban az időben a falu terültén 5–6 fuvaros ló tartó gazda volt. Ezek hetente legalább egyszer mezőgazdasági terményekkel, állatokkal vagy személyekkel, lovas szekerekkel reggel behajtottak a városba, estefelé pedig vissza. A termelőszövetkezetben a közös gazdaságba bevitt lóállomány azonban idővel leromlott, éppúgy, mint a szarvasmarha-állomány, és számbelileg is csökkent. A szövetkezet felbomlása után a magángazdák (volt tagok) gondozásába került a lóállomány megmaradt része, mely azóta fellendülőben van, minőségileg és számbelileg egyaránt.

Ami a fajtát illeti, a lóállomány alapját a keleti származású, ősrégi magyar parlagi ló képezi, keverve az Erdélyben máshol is honos apró testű, bozontos, hosszú szőrű mokány lóval. A honfoglaláskori magyar ló híres volt gyorsaságáról és edzettségéről, a letelepülők által behozott lovak azonban hamarosan keveredtek a környező népektől zsákmányolt lovakkal, emiatt a fajta változásokon ment keresztül. A tenyésztést senki sem irányította, a lovak

a nem megfelelő tartás és a megerőltető munka következtében elsatnyultak és rossz formájúvá váltak. Így alakult ki az igénytelen, szívós, de hibás testalkatú magyar parlagi ló. A török háborúk idején nemesebb származású keleti lovak kerültek Erdély területére, így az ezekkel való keveredés a magyar parlagi lovat sok helyen nemesebbé tette. Ennek jó hatása mutatkozott meg Erdély területén, az erdélyi ló megjelenésével, ami azonos eredetű a magyar nemesítetlen lóval, jó formájú, szilárd testalkatú és edzett. A székelyek kis termetű lovaira jellemző a nagy munkabírás és igénytelenség, hasonlóképpen az Erdély délkeleti hegyvidékén elterjedt mokány lóra is, de mindkettőnek hibája, hogy apró termetűek. Póka területén az említett lófajták keverékei fordulnak elő.

A sertésenyésztés rendszeres foglalkozása volt a falu földműves lakosságának. A legszegényebb ember is igyekezett évente legalább egy disznót tartani, amit az év végén vagy elején levágott, és így biztosította a család számára a szükséges hús- és a főzéshez a szükséges zsírmennyiséget. Egészen a második világháborúig a falu háztartásaiban az ételek elkészítéséhez disznózsírt használtak. A napraforgóolaj használata csak a háború után kezdődött, és csak később kapott egyre nagyobb teret a konyhai gyakorlatban. A disznóvágásból származó füstölt szalonna fontos és hagyományos tápláléka tavasszal és nyáron a nehéz fizikai munkát végző falusi embernek. Napjainkban már nem csak füstöléssel tartósítják a disznóhúst, hanem hűtőszekrényben tárolva fogyasztják az év minden szakában. A sertésenyésztés mellett, hogy az év legnagyobb részében biztosítja a család hússzükségletét, fontos jövedelmi forrás is az állattartóknak. A fölösleges gabona (árpa, törökbuza) gazdaságosabb felhasználásának, értékesítésének egyik hasznos módja a sertésenyésztés. Van, aki krumplival pótolja a hizlaláshoz szükséges gabonát, mások tavasszal és nyáron a kertben termő fűvel, burjással, lucernával növelik hizlalás alá a rideg állatokat. Hizlalásra rendszerint vegyes gabonaőrleményt (árpa-kukorica, árpa-zab) használnak.

Régebben a fehér vagy szürke-fehér szőrű mangalica sertéseket tenyésztették, amelyeket elsősorban zsírsertéseknek tekintettek, ezeket azonban a 30-as évektől azok a fajták váltották fel, amelyek főleg húst szolgáltattak. A mangalica sertés jól bírta az idő viszontagságait, lassan fejlődött, kevesebbet malacozott és ellenálló volt a betegségekkel szemben. A mangalica a takarmányozásbeli igénytelenség ellenére a táplálékot kiválóan értékesítette, a zsírtermelésben egyik sertésfajta sem múlta felül. A főleg húst szolgáló sertésfajták közül a nagy testű, gyér szőrzetű, szapora, horpadt orrú, gyorsan fejlődő yorkshire-i fajta terjedt el, amelyik a hideget kevésbé bírja és takarmányozásban is igényesebb. A faluban még egy másik fajta is megtalálható, amelyik a mangalica és a bershire-i kereszteződéséből jött létre Erdélyben. Ez a fekete-tarka, öves vagy kendős báznai sertés, amelyik megfelelően takarmányozva a hús- és a zsírtermelés iránti kívánalmaknak egyaránt megfelel.

Juhtenyésztés. A falu kiterjedt, füves domboldalai kedvező feltételeket biztosítanak a juhtenyésztésnek. A pókai gazdák ezeket az előnyöket mindig is jól kihasználták. A juh az egyik leghasznosabb háziállat: tejéből a különböző tejtermékek (sajt, orda, túró, savó) készülnek, és húsa, bőre, gyapja is fokozza tartásának hasznosságát. A gyapjúnak napjaikban, a műszálas ruhaanyagok elterjedésének idején is fontos szerepe van a ruházat alapanyagainak házi elkészítésében és gyártásában. A gyapjú az alapja a férfi és női felsőruházatnak, a posztónak és takarónak. A második világháború előtti években minden ősszel jelentkezett a faluban valamelyik havasi faluból az a vállalkozó, aki a gyapjúból szőtt szövetet megváltotta, illetve posztóvá elkészítette. Ez a termék volt a falusi posztószövet (cundra), amiből

abban az időben főleg a férfiak téli ruhái készültek. A juhok nyírását a nyári hónapokban, kint az esztenán végezték el.

A településen a juh nem képez jelentős húsforrást. Szokás szerint a kifejlett bárányokat tavasszal, főleg a húsvéti ünnepek alkalmával vágják le. Régebben a kiselejtezésre szánt példányokat (meddő juhokat, berbécseket) kaszáláskor vagy csépléskor vágták le, és készítették húsból ízletes ételeket (gulyást).

A leggyakrabban előforduló juh fajta a faluban az ellenálló és igénytelen racka volt, ritkábban a cigája. Napjainkra már megjelentek a nemesebb, finomabb gyapjút szolgáltató fajták és a keresztezettek. Régebben a tehetősebb gazdáknak külön juhnyájuk volt, így a Tolvaly családnak és Nagy Imrének is. Az előbbi tulajdonos juhnyája a Kopár (Kapár) és az Ördögös füves domboldalain legelészett, miután ezek a legelők is a család tulajdonát képezték. Az egy gazda tulajdonában lévő állatok száma változó volt, 2–30 darabig. A juhásztorok (bács) rendszerint a környező falvakból, esetleg a távolabbi helységekből jöttek, és megegyezés, szerződés szerint végezték munkájukat. A tulajdonosok minden fejős juh után megszabott mennyiségű sajtot és ordát kaptak. A juhásztorok a pókai juhosgazdák számára az elkészült sajt mennyiségét még századunk derekán is mogyorófaágba vésett rovással jelölték meg, amelynek egyik fele a pásztornál maradt, a másik fele a juhosgazdához került.

Éjszakai szállásra a juhokat az eszténa közelében épített akolba (sztrunga) terelték. Alkalmadtán és kérésre a juhnyájjal szántóföldeket trágyáztak (ezt kosarazásnak hívták, ami abból állott, hogy az akolt a szántóföldre telepítették, és több éjszakát ott töltve, a juhok trágyázták a földet).

A kecske és a házinyúl tenyésztése a faluban nem honosodott meg, csak időnként és elvétve fordul elő, míg a háziszárnyasok tenyésztését már régtől gyakorolták a pókai háziasszonyok. A baromfitenyésztésben a legnagyobb jelentősége a tyúknak van: húst, tojást és tollat szolgáltat eltartójának. A legtöbb falusi gazdaságban kora tavasztól ősziig a csirkék selegei népesítik be az udvart. Amikor már vágnivalókká fejlődnek, ezek szolgáltatják a család számára a nyár és őszi folyamán a finom fehér húst.

Ami a fajtákat illeti, a baromfitenyésztők tudják, hogy a tojástermelők kistestűek, ezért ezek mint vágnivaló baromfiak kevésbé jöhetnek számításba. A húsbaromfiak viszont gyenge tojók és megbízhatatlan kotlók, ezért a kisgazdák, gazdasszonyok olyan fajtákat igyekeznek tenyészteni, amelyek mind a hús, mind pedig a tojástermelés céljaira megfelelnek. Már régen tenyésztik a kendermagos, nagy testű és gyorsan fejlődő plimut tyúkfajtát, amely közepes tojástermelő és jól kotlik. Mellette ugyanazon az udvaron megtalálható a sárga és fehér színű orpington, a fehér, fekete, sárga vagy tarka leghorn és a vörös izlandi fajta, vagy ezeknek a keveréke is. A vörös izlandi télen is jól tojik.

A vizet kedvelő baromfiak közül egyes udvarokban ott látni a liba és kacsza (réce) kisebb-nagyobb csapatba verődött seregét. A kacsatojásokat kotlóstyúk alá rakják, és kikelés után is az gondozza a kiskacsákat. A liba és kacsza főleg a patak mentén lakó családok udvarán látható, mivel víz- és legelőigényes állatok. Pulyka csak ritkán fordul elő, inkább olyan udvarokon tenyésznek, ahol a bőséges legelészés biztosított számukra.

A méhtenyésztés számára a környező erdők, legelők és rétek vadvirágai adják a bőséges, de közepes minőségű gyűjtenivalót. Hozzájárulnak mindehhez a napraforgó- és lóhere-táblák, valamint a tarló virágai, de a faluhoz közel az akác és a hársfa is előfordul. A méhészet nem terjedt el széles körben a faluban, de egyesek kedvelt és hasznos mellékfoglalko-

zása. Hasznos azért, mert a méhészkedőknek mézet és viaszt ad, másrészt mert elősegíti a gyümölcsstermesztést a fák virágjának beporzása által. Napjainkban a méhek tenyésztésére már nem használják a venyigéből font kosarakat, mint régebben, hanem a különböző típusú, főleg a felülről nyitható, nagykeretű kaptárakat. A termelt méz elsősorban saját használatban fogy el, kisebb mennyiségben eladásra kerül.

Az évszázadok folyamán a falu területén gyakorolt állattenyésztés helyzetéről kevés adat áll rendelkezésre. Ezek az időnkénti állatösszeírásokban maradtak fenn:

Év	Ökör	Tehén	Növendék	Szarvasmarha összesen	Ló	Sertés	Juh	Tyúk	Méhcsalád
1750 [3.]	104	79	13	196		21	51		23
1895 [44.]	-	-	-	274	23	250	561		-
1911 [44.]	80	148	95	325	37	107	278		-
1960 [77.]	2	262	60	324	12	379	122		-
1999*		113	-	113	20	250	205	3500	11

* Ifj. Kelemen Lajos által szolgáltatott adatok.

A legrégebbi összeírás 1750-ből, a jobbágyvilágból származik. Jól látható belőle, hogy abban a korban milyen nagy szerepet játszott a jobbágyok birtokában lévő nagy ökörállomány az igavonásban. Ez azzal magyarázható, hogy a földet birtokló nemes vagy földesúr a robotot ökörral kívánta elvégeztetni. Napjainkban egy ökör sem található a faluban, a gépek kiszorították az igavonásból. A tehénállomány az 1960-as években, közvetlenül a szövetkezetesítés előtt volt a legnépesebb, hasonlóképpen a sertésállomány is. Napjainkban csökkenő irányzatot mutat a szarvasmarha- és a sertésállomány, ellenben kissé megnövekedett a lovak száma. A juhállomány a múlt század végén volt a legnagyobb a település területén.

A következő táblázat azt szemlélteti, hogy 1750-ben miképpen oszlott meg az állatállomány az akkori Póka egyes társadalmi rétegei között [3.]:

Sorszám	Társadalmi réteg	Ökör	Tehén	Szarvasmarha összesen	Ló	Sertés	Juh	Méhcsalád
1.	6 nemes család	14	12	26	-	1	-	-
2.	28 jobbágycsalád	48	49	97	-	11	32	14
3.	13 zsellércsalád	28	20	48	-	5	6	3
4.	5 földnélküli zsellércsalád	10	4	14	-	1	13	6
5.	4 kóbor család	4	7		-	3		
Összesen		104	92	196	-	21	51	23

2. Földművelés

Az őstermelésből élő lakosság másik főfoglalkozása a földművelés volt. Kezdetre a múlt homályába vész. Megművelésre elsősorban a települést környező domboldalak mezői kerültek, mert a patak menti lapályok, rétek az állattartáshoz szükséges fűvet és szénát szolgáltatottak. A különböző korokból származó feljegyzések így minősítették a falu művelés alatt lévő földjeit 1713-ban: „...egyik része délies fekvésű, másik része vizenyős, nehezen művelhető és vegyes termésű [...] két fordulás határa van és 6 ökörral lehet művelni.” [2.] 1785-ben: „...ezen helységnek harmadik része jó, két része pedig közönséges, mely mind a tiszta, mind az elegyes búzát vagy rozsot megtermi [...] kaszáló rétjei ezen helységnek jó marhahízalásra alkalmas szénát teremnek és a szénafüvek ugyan nem, de a rétség, ha tavasszal a marha elem kitilttatik belőle és el nem etetnek a kendervetéskor, kétszer is kaszálható volna...”. [4.]

Ahogy a falu lakossága szaporodott, úgy a megművelésre szánt földek birtokbavétele is egyre jobban kiterjedt, és végső határaik távolodtak a településtől. Nagy kiterjedésű határ-rész és legelő viseli napjainkban is azt a nevet, amelyet ismeretlen időben a területükön fekvő fafajtaival borított erdőségtől kapták (Nyáras, Nyír, lásd a *Határnevek* c. fejezetet).

Hogy a település lakossága túlnyomó többségének a földművelés volt a főfoglalkozása, bizonyítják a különböző korokból származó, de hiányosnak tűnő kimutatások. Az első magyarországi népszámlálás (1784–85) alkalmával a falu területén a következő társadalmi rétegeket és vagyoni viszonyokat írták le: [80., 358. l.]

Nemes	Paraszt	Paraszt örökös	Zsellér	Egyéb
43	42	35	73	25

A számok a családok számát jelentik, mivel az említett időben a falu lakóinak száma 651 lélek volt. [80., 359. l.]

Az 1857-ben megejtett erdélyi népszámlálás alkalmával a földet művelő lakosság a faluban így oszlott meg [111., 384. l.]:

Földtulajdonos	Mezőgazdasági segédmunkás	Napszámos	Tisztviselő	Más szolgálatban
59	69	27	3	50

E népszámláláskor, mint látható, földtulajdonosokról, mezőgazdasági segédmunkásokról és napszámosokról beszélnek. Feltételezhető, hogy az utóbbi két csoportba tartozó földművelő lakosság nem rendelkezett akkora földterülettel, amekkorából magát és családját eltarthatta volna, ezért a földtulajdonosok (kisbirtokos nemesek) földjeit művelhették részes művelésben vagy napszámban.

Az 1900-ban végzett magyarországi népszámlálás adatai szerint [35.] már pontosabban tájékozódhatunk arról, hogy a lakosságot alkotó családok milyen minőségben dolgoztak a mezőgazdaságban. A felsorolásban a „kisbirtokos” megjelölés alatt szerepelhet a három pókai viszonylatban nagybirtokosnak számító család is (Jakab Rudolf, Nagy Kálmán és Tolvaly Ferenc):

Kisbirtokos	Kisbirtokos napszámos	Részes földműves	Házi cseléd	Mezőgazdasági cseléd	16 éven felüli munkás
3	8	23	9	21	155

A Pragmatica Sanctio korában (1720) a település művelésre használt termőföldje a következőképpen oszlott meg: szántó 307 2/4 köböl (kb. 150 hold), rét 113, kaszás és szőlő, 43 kapás. [27.] 1750-ben az adóösszeírás alkalmával Póka területén a megművelés alatt és használatban lévő földterület megoszlása a következő volt [3.]:

Sor-szám	Társadalmi réteg	Szántó		Rét		Szőlős, veder bort adó	Megjegyzés
		köböl	mérő	köböl	mérő		
1.	6 család egytelkes nemes	23	2	17	-	-	17 krajcáros mustja van
2.	28 család jobbágy	188	5	92	1/2	82	17 krajcáros mustja van
3.	13 család zsellér	61	2	47	-	3	17 krajcáros mustja van
4.	5 család földnélküli zsellér	-	-	-	-	-	-
5.	10 család kóborló (ebből 5 cigány család)	-	-	-	-	-	-

A következő táblázatból az látható, hogy a fent említett esztendőben a gabonafajtákat mekkora területen vetették el a különböző társadalmi rétegekhez tartozó családokban: [3.]

Sor-szám	Társadalmi réteg	Őszi búza		Törökbúza			Rozs		Tavaszi kalászos	
		köböl	mérő	köböl	mérő	kupa	köböl	mérő	köböl	mérő
1.	6 család egytelkes nemes	9	1,5	-	2	8	-	-	-	
2.	28 család jobbágy	44	5,5	1	3	3	2	3	9	1,5
3.	13 család zsellér	15	2,5	1	-	9	-	-	2	-

Magyarázat: a *köböl*, *mérő*, *véka*, *kupa* régi magyar űrmértékek.

1 köböl = 64 ausztriai kupa = 4 mérő = 4 véka [9., 240. l.]

1 hold = 2 köböl = 8 véka (ha egy véka 16 kupás)

6 véka (ha egy véka 20 kupás)

Régi számítás szerint egy hold szántóföld bevetéséhez (búza, árpa, rozs, zab) 8 véka szemes gabona kellett. Amikor tehát azt mondták, hogy a föld 8 vékás, ezen egy hold földet értettek.

Az évszázadok folyamán az adományozással, adásvétellel és örökléssel kialakult birtokviszonyok eredménye az lett, hogy egyes családok birtokába nagyobb, másokéba kisebb földterület jutott. Az 1848. évi jobbágyfelszabadítás és később az 1874. évi tagosítás után a mezőgazdaság minden ága, ha lassan is, de fejlődésnek indult. A századfordulóra kialakult

a településen három, a mezőgazdasági termelésben döntő szerepet játszó földbirtok uradalmi gazdasága: Tolvaly Ferenc, Jakab Rudolf és Nagy Kálmán (később Köntzey) a falu megművelés alatt álló földterületének (kb. 2474 hold) több mint egyharmadát birtokolta. A föld többi része a közép- és kisbirtokosok tulajdonában oszlott meg. Azok, akiknek nem volt annyi művelésre alkalmas területük, hogy abból családjuk számára a szükséges gabonát megtermeljék, részes műveléssel biztosították ezt. Ezek a gazdák az uradalmi földeket vagy a kisbirtokos gazdák földjét művelték meg. Ezeket a tulajdonos megszántotta, bevetette, esetleg trágyázta, és a kész termést hazaszállította magának, esetenként a termelőnek is. A törökbúza, paszuly, cukorrépa, dohány és takarmány esetében a termés egyharmada volt a megművelő, szalmás gabonák esetében a 8. vagy 10. kalangya. A termésnek fele járt a termelőnek abban az esetben, ha nem csak a szántást-vetést végezte el, de a vetőmagról, a föld trágyázásáról is maga gondoskodott. A földek szántását a nagyobb gazdaságokban ökörvontatással, a falusi kisgazdaságokban tehén-, esetleg lóvontatással végezték el. A traktorral való szántás a 30-as évek végén kezdődött el a Tolvaly-féle gazdaságban, ez volt az egyetlen gépi vontatású szántás a termelészövetkezet megalakításáig Pókában. Az ígásökröt használták a szövetkezeti gazdaságban is, annak felbomlásáig. A talajművelésre befogott ígásállatok száma napjainkban is – de főleg régebben – függött a szántandó terület domborzati viszonyaitól, a talaj minőségétől (kötött, laza, agyagos), és a szántás céljától (ugarlás, őszi szántás stb.). A falu szántóinak nagy része dombos helyen fekszik és gyakori a kötött, agyagos talaj, ezért ezek szántása nehezebb, mint a sík területen fekvőké. Vannak olyan hegyoldalakon fekvő szántóföldek, amelyeket napjainkban is csak ígásállattal lehet megszántani, mert a traktor lefordulna róla. Ezért érthető annak az egykori feljegyzésnek a megállapítása (1750), mely szerint a terület határa 6–8 ígással szántható. [3.] Ennek valószínűsége azzal is magyarázható, hogy az akkori ígásállomány minősége nem lehetett azonos a maival.

A jobbágyfelszabadítás, a tagosítás és a technika előrehaladása mellett a földművelés fejlődéséhez hozzájárult a helyes vetésforgó kialakítása is. Feltételezhető, hogy a középkorban és az azt követő évszázadokban egy ideig a parlagváltó rendszer volt az elterjedt rend a szántóföldek művelésében. Ez abból állott, hogy a földet néhány évi használat után parlagon, bevetetlenül hagyták, pihentetés céljából. Az 1700-as évek végén és az 1800-as évek elején a határtervezésben már a nyomásos rendszer határozta meg a megművelés rendszerét. Pókában ebben az időben a hármas határtervezés volt gyakorlatban, ami abból állott, hogy a föld 1/3 része pihent, 2/3 része pedig művelés alatt volt. Később a nagy- és a kisbirtokosok egyaránt egy sajátos vetésforgót vezettek be, amelynek lényege az volt, hogy az egymást követő években nem vetettek csak szalmás gabonát, vagy csak kapásnövényeket, esetleg takarmánynövényeket, hanem évente egymást váltogatták ugyanazon a földterületen. Jól bevált eredménye lett a gyakorlatban a törökbúza-, szalmásgabona- és lóhere-vetésforgók alkalmazásának. Kialakultak 3 és 4, sőt még több éves vetésforgók is. Az évek folyamán a földművesek arról győződtek meg, hogy minél többször szántják a földet, minél többször forgatják meg a termőréteget, annál jobb termés takarítható be róla.

A gazdasági gépek megjelenése előtt a termelők a felszántott földbe kézzel szórták el a vetőmagot. Ez a művelet már az igen tapasztalt, sokévi gyakorlattal bíró szántóvető teljesítménye volt. Vetés után – a mag betakarása érdekében – a talaj porhanyítása ígásvontatású boronálással történt. Akinek volt fából faragott hengere, hengerezéssel segítette elő a bevetett terület talajának egyenletesebbé tételét és a mag jobb betakarását. Ha szántás után a talaj igen kötött, gallyas és szivály maradt, akkor vetés előtt is megboronálták egyszer, s csak ezután vetették el a magot, amit végül boronálással takartak be. Ilyen talaj esetében úgy is

eljártak, hogy néhány napig engedték, hogy süsse a nap, esetleg verje az eső a földet, hogy ezek a természeti tényezők is segítsék elő a porhanyítást. A húszas-harmincas évektől kezdődően a nagyobb gazdaságokban a gabonafélék vetése már géppel történt. Vetőgépekkel nem csak a nagyobb gazdaságok (Tolvaly, Jakab, Köntzey) rendelkeztek, hanem szövetkezeti tulajdonban a falu kisebb gazdáinak is volt vetőgépe, amely aztán a második világháború idején tönkrement. Napjainkban – tíz évvel a termelőszövetkezet felbomlása után – a falu területén a talaj megművelése nagy általánosságban gépekkel történik. Számuk az utóbbi időben egyre gyarapodott. E sorok írásakor a település területén körülbelül 15 különböző nagyságú traktor, 5 arató-cséplő gép és 5 vetőgép bonyolítja le a talajművelést és a termények betakarítását.

Traktorral való szántáskor, néhány nappal később, az ún. tárcsázással való porhanyítás után következik a vetés, kézzel vagy kétszeri tárcsázás után géppel. Az előbbi esetben még egy további tárcsázással porhanyítják a földet és takarják be az elszórt vetőmagot. Az utóbb említett módon kerülnek földbe a kalászosok (búza, árpa, rozs, zab, tavaszi búza), a török-búza, a napraforgó, esetleg a paszuly. Kimondottan géppel való vetést igényel a cukorrépa. A burgonyát és részben a paszulyt, disznótököt kapával földbe vajt fészekbe, a dohányt és a zöldségféléket (káposzta, karalábé, zeller, paprika, hagyma, paradicsom, kékparadicsom [vineta], karfiol) „melegágyba”, porhanyó, de tápértékben gazdag földbe, „porganéba” vetik kora tavasszal. A kikelt palántákat a tavasz folyamán jól előkészített, porhanyított földbe, ún. „ágyásokba” ültetik el, esős idő után. Ugyancsak jól előkészített hidegágyásokba vetik el kora tavasszal a murkot, petrezselymet, salátát, retket, más veteményeket és a mákot. A hagymát a palántanevelés mellett dughagyma ültetése útján termelik. Hagyományosan a török-búza vetése közé vetették a paszulyt, a magnak való kendert és a disznótököt. A kendertermelés a második világháborút követő években veszített jelentőségéből, napjainkban nem is találni kendervetést a település területén, ezért a magkender termesztése sem gyakorolt, mint köztivetés.

A kalászos gabonafélék között kinövő gyomokat gyomlálóvassal távolították el. A termelőszövetkezet fennállása idején a gyomirtást vegyszerekkel végezték. A török-búzát kézzel kapálták meg, ami a föld porhanyítása mellett a megfelelő növény-sűrűség kialakítását is jelentette. Napjaikban a sorba vetett török-búza, napraforgó kapálására a lóvontatású kézi kapagép is egyre gyakrabban használt eszköz. Ebben az esetben a kukoricasorokat utólag kézikapával kell gyomtalanítani és ritkítani. A cukorrépa az első, ún. „egyező” kapálás után még több kapálást igényel. A zöldségek különleges, folytonos és fajtájuknak megfelelő gondos ápolást kívánnak és kapnak a háziasszonyok kertjében.

A megtermelt gabonafélék betakarításában a környéken szokásos hagyományok érvényesülnek. A kalászosokat sarlóval, esetleg kaszával aratták le. A learatott kalászosot kévébe kötötték, a kévéket pedig 18 vagy 25 kévét tartalmazó kalangyába rakták, ami már gyakorlott férfimunkát igényelt. A kalangyába rakásnak az volt a célja, hogy cséplésig a gabona kellően kiszáradjon. Pár heti száradás után következett a „hordásnak” nevezett művelet: a kiszáradt kévéket hordásra előkészített szekerekre rakták és a gazda udvarába szállították. A hordásra előkészített szekéren kétoldalt „oldalrúd” kellett legyen, a termény lenyomtatására szolgáló „nyomtatórúd” és az ezt elől és hátul rögzítő nyomtatókötel. A hordást csak száraz időben és a reggeli órákban igyekeztek elvégezni a szemvesztés elkerülése végett. Szinte ünnepélyes jellege volt, és érvényesült lefolyásában a kalákában dolgozás szokása. A hordásban fontos volt a szekérrakás művelete. Egyenletesen és egymást lerögzítve kellett a kévéket rakni, hogy menet közben a szekér el ne dőljön. A behordott gabonát a gazda udvarán rakásba (asztag) rakták, amelyet aztán szalmával fedtek be cséplésig. Ha volt a gazdá-

nak üres csűrje, akkor abban helyezték el a termést. A hordással sietni kellett, hogy eső ne érje munka közben a száraz gabonát, mert megázás után a kévétet fel kellett „ütni” száradás céljából. Beázás esetén a kicikázás veszélye fenyegette a nedves kalászokat. Ha a hordás jól sikerült, az utolsó szekérrakás zöld ágakkal felkoszorúzva vonult be a faluba. A hordás ünnepélyes jellegét emelte az is, hogy rendszerint bőséges ebéddel fejezték be.

A jobbágyság idején és még azután is a kalászosok cséplését késő ősszel, a téli időben vagy a következő évben végezték el, amikor a gabona már jól megszáradt. Kezdetben a csépléshez cséphadarót használtak, a polyvát (törek) gereblyével távolították el, majd szeles időben rosta segítségével tisztították meg a gabonaszemeket. A XIX. század végén, de még a XX. század elején is használatosak voltak a cséplésben a lóvontatású járgányok, a gabonamagvak tisztítására pedig a kézzel hajtott szelelőrosták. Később áttértek a géppel való cséplésre. A faluba is bekerültek a MÁVAG gépgyáranak Európa-szerte ismert cséplőgépei, amelyeket kis gözgép (tüzesgép), benzin-, esetleg gázolajüzemű traktorok működtettek. A harmincas években egy cséplőgép üzemelt a faluban, amely Csegedi József és Cs. Nagy Sándor tulajdona volt. Később Csegedi György, Miklóscza György és Tolvaly Sándor cséplőgépei dolgoztak a faluban, mindaddig, amíg a termelészövetkezet megalakulása után rövidesen megjelentek az arató-cséplő gépek (kombájnok).

Abban az időben, amikor a cséplőgépek végezték a szalmásgabona-félék termésének cséplését, ez a művelet nagy esemény volt a gazda, a család számára. Ilyenkor a cséplőgép a cséplető gazda udvarára vontatták igásökrökkel vagy traktorral, és üzemelésre állították be az asztag mellett. Azért jelentett nagy napot a cséplés, mert ezzel a munkafolyammal a gazda és családja a legfontosabb termésnek, a kenyert adó búza termésének birtokába jutott. Egész évi munkájuk eredménye, a család egész évi kenyérszükségletének biztosító volt a jó búzatermés. Egyébként a cséplés közösségi, 20–25 embert igénylő, fárasztó, és ruhát, testet szennyező munka. Benne részt vettek a szomszédok, ismerősök kölcsönösségi alapon vagy kalákában. Minden résztvevő munkásnak megvolt a beosztása: volt zsákoló, zsákhordó, kévehányó és kévevágó, etető, polyva- és szalmaeltakarító és -hordó, szalmakazal- (szakasz-) rakó. A cséplőgépek különösen üzemeltetésük utolsó évtizedeiben igen jó munkát végeztek. Ami a gabonaszemek megtisztítását illeti, a gépek triórje háromféle szemet eresztett a zsákba: első-, másod- és harmadbúzáat. Az első gabonaszemeket használták őrlés után kenyérsütésre, a másod- és harmadbúza az állatok takarmányozására szolgált. Csépléskor a gabona már tökéletesen száraz volt, mert elegendő időt hagytak erre a kalandgyázás és asztagba való rakás által. A kicséplelt szalmát, különösen a rozsét, századunk elején még épületek fedésére, a polyvával együtt almozásra (aljazás), szalmazsákok töltésére és tűzgyújtásra is felhasználták. Az árpa- és zabszalmát frissen kaszált zöldtakarmánnyal (lóhere, lucerna) vegyítve (rázatt) szarvasmarha etetésére is tartalékolták. A csépléssel nyert szemesgabonát a tehetősebb gazdák a gabonásban készített hombárba (hambár), szuszékba, mások a padláson vagy a kamrában ládáknak tárolták felhasználásig.

A törökbúza (tengeri, kukorica) ősszel érik be, ezért betakarítására ekkor szokott sor kerülni. A csöveket századunk elején még hántatlanul törték le, később a Tolvaly-féle gazdaságban divatba jött a hántva szedés. A törökbúza szedésekor is általában a közösségi munka érvényesült. A leszedett termést szekérral hazahordták és a gazda udvarán töltötték le vagy a csűrbe rakták. Ha hántva szedték le a kukoricacsöveket, akkor egyenesen a „kasba” hordták a megválogatott termést. Hántatlanul szedés esetén a haza szállított termést rendszerint este fosztották meg héjától, a hántásnak nevezett művelettel. Ebben is segítettek a szomszédok és az ismerősök, kölcsönösségi alapon. A héjától megfosztott csöveket válogatás után – külön rakva a „szegény törökbúzáat” – lécből vagy ágból font kasba töltötték, esetleg a pad-

láson szárították. A hántásból nyert kukoricalevelet (panusát) szarvasmarhák etetésére használták és használják ma is. A törökbúza szárát (kóré) régebben sarlóval vágják le, újabban kapával is tarolják. Már levágáskor kis rakásokba, zsúpokba rakják, majd fűzfavesszővel összekötik és 14–20 zsúpból álló csomókba rakják. Később szekérral vagy a tél folyamán szánnal hazahordják és a szarvasmarhák, juhok takarmányozására használják fel. Amikor magkendert termeltek a törökbúza között, kórévágáskor a kender szárát is levágták, otthon szárították és azután kicsépeltek. A kicsépelte termés megrostálásával nyerték a kendermagot, amit a következő tavaszon vetettek el. A kender szárából lehántották a hársat, amiből ostort fontak és ezt használták az ökrök, tehének, lovak hajtásánál.

A ruhaneműek alapanyagának számító kenderfonál termelése a település területén még a második világháború után is divatban volt egy darabig. A kendermagot rendszerint a belsőség kertjében, ritkábban a mezőn vagy jól termő földben (kenderföld) vetették el. A megnőtt kendert nyár végén tépték ki a földből, kinyűtték-áztatták, kévékbe kötötték és megszártították. Ezek után következett a kenderáztatás, amiért a kenderkévüket (kötéseket) szekérral rakták, és a Marosra vitték, esetleg a körtekapui tóra. Itt a vízbe rakták, cövekekkel rögzítették, kövel lenyomtatták és két-három hétig ázni hagyták. Ázás után a kötéseket kiszedték, vízben való csapkodással kimosták, majd hazaszállítás után az udvaron kiterítették száradni. Tökéletes száradás után a kendernyalábokat megtörték, tilolták, gerebenezték, héhelték, illetve a növény rostjait a szárról leválasztották. Az így nyert anyag volt a fonálnak való finomabb termés, a kevésbé finom a szösz és csepű. A fonálnak kidolgozott anyagot guzsalyon fonták meg az asszonyok, és az anyáról leányra szálló hagyományos módszerrel szőtték a vásznat belőle. A kenderszálak nyérése alkalmával visszamaradt anyag a pozdorja volt. A kendertermelés a második világháborút követő években fokozatosan kiszorult a földműves ember tevékenységéből, és ennek következményeként a kendervászon-szövés hagyományos gyakorlása is.

A burgonya termelését Erdélyben nagyobb mértékben a XVIII. század vége felé kezdték el, termelése az 1800-as évek elején honosodott meg. Ínséges időkben nagy szerepet játszott a lakosság táplálkozásában.

Burgonyát (krumpli, pityóka, magyaró) a családok rendszeresen termelnek a kertben vagy a mezőn, arra törekedve, hogy a termés a család egész évi szükségletét fedezze.

A paszulyból (bab, fuszulyka) mind a fehér, mind a tarka gránát fajtákat termelik, többnyire, mint köztes terméket, a törökbúza között vagy a vetés szélein.

A napraforgó termelése a második világháború után terjedt el. Napjainkban is sok család igyekszik napraforgóból nyert olajjal biztosítani a főzéshez szükséges zsiradékot. Amilyen mértékben használják a háziasszonyok az olajat a disznózsír helyett, olyan mértékben térnek az egészségesebb táplálkozás irányába. A napraforgó megérett tányérját levágták, hazaviszik, megszártítják, majd tökéletes szárítás után kiverik (kiputyikálják) a szemeket a tányérból. A megszáradt szemekből nyerik az étolajat valamelyik közeli olajütőben. A napraforgó megszáradt szárát, kóréját tüzelésre használják.

A dohánytermelés időnként előfordul a település területén, de nem rendszeresen.

A cukorrépa termelésével több gazda foglalkozik, kisebb-nagyobb vetésterületen. A pénzjövedelem mellett fedezi részben a család cukorszükségletét, kiásásakor a levelek lefejezése által nyert csutka jó takarmányt jelent az állatok számára.

A XVIII. és XIX. században termelt lencse, köles, hajdina vagy alakor (egyszemű búza) termelése napjainkban már nem fordul elő. A borsót is csak a veteményeskertekben termelik, házi szükségletre.

A takarmánynövények közül leginkább a lóherét és a lucernát termesztik. A zabosbükköny, szarvaskerep, baltacim termelése csak elvétve fordul elő. A lóhere és lucerna magját rendszerint szalmás gabona (főleg árpa) közé vetik el tavasszal. Ezek a takarmánynövények 2–3 éven át kiváló zöld- és száraztakarmányt biztosítanak termelőjük állatainak, évi 2–3-szori kaszálással. Termelésük ezenkívül hozzájárul a jó vetésforgó kialakításához is, pihentetik, tisztítják a szántóföldet.

A gyümölcsstermesztés minden család kertjében hagyományos. Elsősorban házi szükségletre termelnek. A kertekben a vidékünkön termő mindenfajta gyümölcsfa megtalálható, a leggyakoribb és a legnagyobb számban a szilvafa fordul elő. A szilva mindig uralkodó lehetett a település területén. Ezt igazolja az az adat is, amely szerint 1906-ban 6052 szilvafát számoltak össze a falu kertjeiben. [36., 65. l.] A szilvafajták közül a leggyakoribb a besztercei, illetve a húsos szilva. A termésből lekvárt (szilvaíz) főznek, ritkábban aszalják. A lehullott és táplálkozásra alkalmatlan gyümölcsöt fa- vagy műanyagbordóban gyűjtik össze, és megfelelő erjedés után pálinkát főznek belőle. Sajnos csaknem minden család törekszik arra, hogy pálinkát főzessen, és állandóan legyen pálinka a háznál.

A leggyakoribb almafajták a kertekben az őszi és téli fajták közül a póni, batul, jeges, aranypármen, jonatán, újabban a sárga golden, a piros sztarkinzon. A nyári fajták közül az édes-, vajasklára-, eper-, nyári csíkos és nyári asztrahán almák a gyakoriak. A múlt században termelt almafajták, mint a kalyiba, kisasszonyalma már csak a temetőkertben található kiöregedett almafák. A szilva és alma után gyakoriságban a különböző körte-, meggy- és cseresznyefajták következnek. A barackfajták nem kedvelik a település talaját és éghajlati viszonyait, ezért telepítésük után rövid időre a fák többnyire elpusztulnak. Termesztésük emiatt nem honosodhatott meg. A diófa csaknem minden kertben megtalálható, biztosítva különösen az ünnepnapokra szükséges gyümölcsöt. A gyümölcsöket nyáron és télen is frissen, esetleg egyes fajtákat tartósítva, aszalva fogyasztották és fogyasztják ma is. Az alma, szilva és körte, sőt a meggy aszalása a múltban nagyobb szerepet játszott a gyümölcsök tartósításában, mint napjainkban.

A hegyi szőlőtermelés az elmúlt évszázadokban gyakorlott gyümölcsstermesztési ág volt. A Horgos, Enyed, Nyír és Kopár verőfényes hegyoldalain termelték a szőlőt. A volt egykori szőlősök helyét ma is jelzik az elöregedett dió- és szilvafák. Múlt századi feljegyzések néhány lakos nevét említik, mint akik vincelléri minőségben teljesítettek szolgálatot a különböző szőlősgazdáknál: 1837-ben Hunyadi János fővincellér, [16., 604. l.] 1886-ban Vér József református vincellér, 1888-ban Bodor Ferenc vincellér, 1891-ben Butyurka Simon görög katolikus vincellér „Horgos szőlő Póka” feljegyzésében szerepel. [7.] 1962 után a termelőszövetkezet létrehozásával a magángazdák szőlősei a közös gazdaság tulajdonába kerültek, művelésüket elhanyagolták, míg végül kipusztultak a telepítések. A gazdaságok udvarán, a házak mellett gyakori a lugasos szőlőtelepítés. Többnyire olyan, ún. direkt termő, kevésbé igényes fajtákat ültetnek, mint a delavari, izabella és otelló. A leszüretelt gyümölcs egy részéből házibort készítenek, másik részét nyersen fogyasztják el.

A különböző mezőgazdasági termények terméshozamával kapcsolatban nagy eltérés látható az egyes évszázadokban megejtett feljegyzések alapján. Ez érthető is, mert időközben változott a talaj táperezének fenntartási módszere, változott az igavonó állatállomány minősége, megjelentek a gépek, és fejlődtek a gazdálkodáshoz szükséges szakmai ismeretek is. Nyilvánvaló, hogy a jobbágyfelszabadítás sokat lendített a mezőgazdaság fejlődésén: ezután az új földtulajdonos kiscgazda érdekeltőbb lett az ágazat fejlesztésében.

Egy feljegyzés szerint 1773-ban a falu akkor megművelt szántóföldjein termett többek között 1025 kalangya őszibúza és 56 kalangya zab. [2.] Az 1720–21. évi összeírás alkalmá-

val a földbirtok termését a búza, rozs, árpa, zab, tönköly, köles, hajdina, kender és len esetében kalangyában, a borsó, lencse és törökbúza esetében köblökben, a szénát szekerekben, a bortermést pedig vedrekben adták meg. [27., 462. l.] Az 1785–86. évből fennmaradt összeírás szerint a pókai szántóföldön egy véka búzavetésből jó terméskor 3 kalangya termett, és minden kalangya 2,5 véka szemet, de leggyengébb terméskor is fél véka szemet hozott, a takarmánytermést illetően pedig egy hold réten 12–18 mázsa között váltakozott a szénatermés mennyisége. [4.] Mindezek alapján megállapítható, hogy jó termés esetén egy véka búza több mint 6–7-szeres, közepes termés esetén 3–4-szeres termést hozott. Feltehetően ez a termés megfelelően trágyázott földön fordulhatott elő, míg a gyenge termés sovány földön, nem megfelelő időben végzett vetés után. Az eredmények különbséget mutatnak abból a szempontból is, hogy a település milyen határrészében termeltek. Az északi fekvésű domboldalak (Avasalja, Csonthordó, Kiscsonka, Rapó) kedvezőtlenebb éghajlati viszonyokat biztosítottak a gabona termeléséhez, mint a verőfényesek, vagy az egyenes fekvésű területek. A fent említett összeírás után már csak egy száz évvel később elvégzett felmérés áll rendelkezésünkre, amely Maros-Torda vármegye átlagos terméseredményeit veszi számba. Ennek alapján a megyében az elvetett búzavetőmag 1877-ben 4,7-szeres, 1890-ben pedig 6,8-szoros termést, a rozs 4,2 szeres, illetve 6,7-szeres, míg az árpa 4,9-szeres, illetve 8,4-szeres átlagtermést eredményezett. [36.] Az említett eredményekből kitűnik, hogy több mint 10 év után értékelhető növekedés következett be. Feltételezhető, hogy ez a csekély növekedés a nagy- és kiscgazdaságok technikai felszereltségének tökéletesedésével, a helyes vetésforgó gyakorlásával és az esetleges jobb trágyázással magyarázható.

Az első világháború idején a férfi lakosság legjavának a hadseregbe való behívása rányomta bélyegét a háborús évek alatti termés hozam alakulására is, a második világháború alatti behívások viszont nem befolyásolták azt. Az ezt követő évekbeli terméseredményekről tájékoztatnak az egykori Magyar Autonóm Tartomány fennállása idejéből származó adatok, amelyek a tartomány területén 1950-ben és 1959-ben elért átlagos termés hozamokat mutatják be. Az említett időkben végzett felmérések alapján a tartomány területén – s ennek alapján Pókában is – a következő termés hozamok születtek [79.]:

Sor-szám	Gabona és más termények	Év, mázsa/ha	
		1950	1959
1.	búza	11,8	15,6
2.	rozs	14,1	14,3
3.	árpa	11,7	14,3
4.	zab	7,0	10,8
5.	törökbúza	10,6	18,5
6.	napraforgó	5,6	8,7
7.	cukorrépa	121,4	192,1
8.	burgonya	89,4	112,5
9.	dohány	6,8	8,1
10.	lucerna	27,4	37,7
11.	vörös here	25,3	34,3

Ismeretes az a tény, hogy Pókában a földművelés mint szakma hagyományosan apáról fiúra szálló ősi foglalkozás. Az idők folyamán a legtöbben ezt a foglalkozást nem iskolában tanulták, hanem a már otthon, a földeken és a mezőn élték bele magukat, zsenge gyermekkoruktól kezdve. Amit a gyermek- és ifjúkorban lévő egyén látott a családban a nagyapától,

az apától a gyakorlatban, azt művelte később maga is. Hogy a letűnt évszázadokban a falu területén a módosabb gazdálkodók milyen gazdasági szakismeretekkel bírtak, pontosan nem tudjuk. Ha azonban a róluk való feljegyzésekben az maradt fenn, hogy jó gazdálkodók voltak (például: Náményi Sámuel, T. Köpetzy Nagy Sándor, Szikszai Zsigmond, Nyárádi Imre, Tolvaly Ferenc [1821–1893]), akkor joggal feltételezhető, hogy elmélyültebb mezőgazdasági szakismeretekkel rendelkeztek. A két világháború között a 30-as években két pókai ifjú: Csegedi Jenő és Nagy Sándor F. tanultak a csombordi mezőgazdasági szakiskolában.

A második világháború után, amikor a földosztással megnövekedett a faluban az egykét holdas törpebirtokosok száma (a földtulajdonosok 30%-át alkották), az 1948-ban még létező MNSZ és EMGE szervezésében kéthetes mezőgazdasági tanfolyamot szerveztek, amire január 12–24. között került sor. A tanfolyam iránti érdeklődés nagy volt, mert 37-en jelentkeztek mezőgazdasági szakismereteik gazdagítására. Előadók: Bod Sándor mezőgazdasági kamarai felügyelő, Filep Gábor és Bartha Dénes szakoktatók. Január 24-én, szombaton volt a záróvizsga a református elemi iskola nagytermében, amikor a 37 hallgató az „EMGE Aranykalász” birtokába jutott, illetve aranykalászos gazda lett. „A most átvett EMGE aranykalász ne vékonyodjék, hanem vastagodjék” [73.] – mondta többek között Csomoss Jenő, a kirendeltség vezetője. A záróvizsga után került sor az állat-, termény- és háziipari kiállításra. Az állatkiállítás első díját a tehéntenyésztésben Nagy Ferenc, második díjat Ötvös József, a harmadikat pedig Kelemen Sándor kapta. Sertésitenyésztésben az első díjat a Csegedi Lajos, lóitenyésztésben a Tolvaly Sándor, juhtenyésztésben a Székely Sándor által bemutatott állatok kapták. A terménykiállításon az első díjat bánkúti búzájával Tolvaly Sándor, kukoricájával és búzájával Gábor Mihály, más terményeivel Sármási János érdemelte ki, míg a második díjat kerti veteményeivel és paszulytermésével Sűgő Árpád. A háziipari kiállításon első díjat Makfalvi Sándorné kapott kézzel font finom kerdervásznáért, második díjat Csegedi Jánosné kender alapanyagú varrottasaiért, harmadik díjat pedig Zselér Sándorné csipkéiért és varrottasaiért.

3. A település talajának jellegzetességei

Mivel a település a Maros folyásától mintegy 6 kilométer távolságra fekszik, és nagyrészt dombok választják el a Maros menti lapálytól, a termőtalaj földtani jellegzetességei inkább mezőségi településre jellemzőek. Itt van a Mezőség egyik kapuja, s mint már láttuk, a települést általában dombok, hegyek veszik körül, amelyeknek magassága 400–500 méter (Csonka 497 m, Enyed 519 m, Ógát 509 m, Kopár 504 m). Ha tömören akarjuk a település talaját jellemezni, akkor egy 1891. évi leírással szólva „oldalal, sárga-agyagos határa van”. [29.]

A falu területén a talaj, eredetét illetően, negyedkori képződmény, megtalálhatók tehát benne az áradmányos (alluviális), az özönvízi (diluviális) és löszös képződmények. Az elsőnek említett réteg a földtani jelenkor legfiatalabb rétegcsoportja, amely ma is szemünk láttára keletkezhet. Az áradmányos talaj a földfelületet nagy kiterjedésben borító képződmény, amely főleg vizek áramlása következtében keletkezik. A termőföld (humusz) a források, folyók, tavak, tengerek meszes, homokos, agyagos jelenkori lerakódása. Csak most élő állatok és növények maradványai találhatók meg benne.

Az özönvízi képződményhez sorolják térségünk emelkedettebb párkányait, melyeknek kavicsrétege az árvíztér, a völgyfenék fölött jelentékeny magasságban, sokszor néhány mé-

ter vastagságban is létezik. E képletekhez számítják a völgyekből fokozatosan fennebb emelkedő azon rétegeket, amelyek felvonulva a hegyek oldalára, azoknak mintegy a takaróit képezik. A Székelyföld hegyes vidékein e képződmények nagyobb területen fordulnak elő, mint az áradmányos képletek, s még így is a földművelés lehetőségét biztosítják.

A lösz (iszapos márga, sárgaföld) nagy kiterjedésű képződmény, amely egész Közép- és Dél-Európát beborítja. Magyarországon főleg a dunántúli megyékben, a dombos vidékeken fordul elő. E világossárga színű, szemcsés, meszes földnemű törmelékközet csak mérsékelt csapadékkal bíró vidéken jöhet létre úgy, hogy finom gyökerű füves növénytakaró köti meg. Szélmentes, dombos vidékek vastag takaróját képezheti. Képződésének főideje a földtörténet pleisztocén korára esik. Egymagában nálunk nemigen fordul elő, leginkább homokkal, kavicssal, agyaggal, mésszel stb. vegyülve. Aszerint, amint egyik vagy másik alkotórész válik túlnyomóvá a talajban, úgy válik egyik vagy másik termény előállítására alkalmassá.

Az áradmányos talaj, amely többnyire termékeny rétegekkel van takarva, néha annyira telítődik homok-, kavics-, márga- vagy agyagrétegekkel, hogy csupán silány növényzetnek ad életlehetőséget.

Póka egyébiránt földtani szempontból szerencsés helyen fekszik, mert az Enyed–Ógát dombok vonalán a föld mélyében (kb. 3000 m mélységben) jelentős földgáztartalékok helyezkednek el, melyeknek vonala dél felé Sáromberke határáig húzódik. Az említett területen a sárgaagyagos felszíni kőzetek alatt homok és homokkő helyezkedik el, ami tartalmazza a földgázt. A föld alatti kincs nagyságára jellemző, hogy csak az Ógát-hegy tetején öt ki-termelés alatt álló kút van napjainkban.

Amint azt Kovács Ferenc pókai származású bányamérnök közölte, rétegtektonikai szempontból a pókai gázlelőhely Erdélyben a harmadik ún. központi zónához tartozik, a pókai „gázdómot” alkotva. Az említett zóna szerkezeti elemeit tartonkori só közreműködése alakította ki, így jöttek létre a gázdóмок. A pókai–sáromberki vonalon húzódó gázlelőfordulás az erdélyi lelőhelyek délkeleti csoportjába tartozik, kisebb mélységben rejtőzik és a fedőkőzetek helyenként elkoptak.

A pókai határ területén a gázkutak fúrása az 1950-es években kezdődött el és szinte napjainkig folytatódott. Jelenleg 27 kút van kitermelés alatt. A környező gázkutak gyűjtőközpontja Enyed lejtője alatt van, innen kiindulva fektették le azt a fővezetékét, amely a 90-es évek közepétől a falu háztartásaiba vezeti az értékes fűtőanyagot. (Egyébként a gázkutak karbantartása napjainkban csak néhány pókai lakosnak biztosít munkát.) A település területén található föld alatti kincs nem képezi az itteni lakosok tulajdonát.

(*Mezőség*: az Erdélyi-medence halomvidékének az a része, amely a Szamos, a Maros és a két Küküllő vidékén terül el. Főleg fátlansága jellemző. A vidék nagy részén a felső földközi rétegek agyagból álló halmokat építettek fel, amelyek tetején gyakran megjelenik a földtörténeti harmadkori [szarmaciai] homokkő. Emiatt igen sok suvadás, hegycsúszás bontja meg a hegyoldalakat s akadályozza a fák növekedését. A hegyek, halmok között levő völgyek szélesek, fenekükön gyakran mesterségesen duzzasztott halastavak lerakódásai találhatóak.)

4. Hely-, határ- és dülőnevek

Az évszázadok folyamán a szomszédos falvak határának, illetve a saját határterületek kiterjedésének megjelölésére, elhatárolására a legtöbb irányban akácfasort telepítettek. En-

nek a hagyománynak, határjelölésnek a nyomai ma is megtalálhatók egyes pókai határrészek végein. Ilyen akácsor szegélyezi a település határát délkeleten a marossárpataki szántóföldek, északon pedig Pusztalmás irányában. A többi szomszédos falvak felől erdőségek képezik a természetes határvonalat.

A jelenlegi határnevek (szántóföldek, legelők, kaszálók, erdőségek, kertek) nagyobb részben a határral kapcsolatos okiratokban, kisebb részben pedig az apáról fiúra szálló határörökségben vagy szájhagyomány formájában maradtak fenn. A határnevek sok esetben magukon viselik a régi tulajdonviszonyok jelzését vagy tulajdonosaik nevét (például Csere, Hajdútagja, Veres Mihály, Nagy fiak sánca). Átjuk sokszor az adott terület domborzati viszonyaira is lehet következtetni (például Csúptető, Horgos, Kopár, Szakadás stb.), vagy a terület mezőgazdasági célú (növénytermesztés, állattenyésztés) felhasználására (Kendereskert, Halastó stb.). Vannak határrészek, amelyek a környékükön valamikor ásott és évtizedeken át használt kutak vagy források tulajdonságairól kapták a nevüket (Büdeskút, Pala-kút, Sós-kút). A határnevek ugyanakkor etnikai jelentőséggel is bírnak, mert például az évszázadok óta ismeretes helynevek az itt lakó népek etnikai hovatartozására is utalnak.

A település művelésre, tehát mezőgazdasági felhasználásra alkalmas szántóföld-, kaszáló- és erdőterületeinek nagysága, a változások különbségei csak elhanyagolható eltérést mutatnak az elmúlt évtizedek összeírásaiban. 1877-ben, az 1874-es évben végrehajtott tagosítás után a falu határrészeinek nagysága 2494 katasztrális hold volt. [18., 698. l.] 1907-ben 2476 katasztrális hold szerepel az összeírásban, amelyből szántó 1127 és erdő 355 katasztrális hold. [36., 120. l.] Az 1910. évi magyar népszámlálás adatai szerint 2474 [40., 424. l.], míg 1944-ben 2484 katasztrális holdnyi nagyságban mérték fel a falu megművelés alatt levő határát. [69.] A marossárpataki polgármesteri hivatal 1988-ból származó nyilvántartása szerint a pókai határ a következő földterületekből állt: szántóföld 676,34 ha; kaszáló 64,45 ha; legelő 206,29 ha; gyümölcsös 14,10 ha; szőlős 6,96 ha; beépített terület 2423 ha; épületek elfoglalta terület 3,85 ha; terméketlen 0,60 ha. A mezőgazdasági művelésre alkalmas terület nagysága összesen: 968,14 ha. [100.]

A pókai határra nagyjában jellemző az, hogy a szántóföldek a falut körülvevő domboldalon terülnek el, fölöttük van a legelő, míg a dombok tetejét erdőségek borítják, ezért a határrészek leírásában is az ennek megfelelő felsorolást alkalmazzuk. A leírás keleti irányból, a sárpataki határ, illetve a Teleki grófok egykori szőlősének szomszédságából kezdődik.

Szakadás – nevét suvadásos, omladozó s emiatt szakadozó talajfelszínéről kapta. Innen északi irányban haladva következik

a **Rapó**, fölötté az Ógát nevű, 509 m tengerszint feletti magasságú domboldal, a település legmagasabb pontja. Utána következik

Enyed. Tovább haladva, a Vajdaszentivány irányába eső részt Szurduknak is nevezik, míg a út bal oldalán a Vérvágat nevű erdő rész borítja a domboldalt. Ez a határrész a XIX. században és századunk közepéig a Nagy (Nagy Kálmán), később örökség útján (Nagy Ilma) a Köntzey család tulajdona volt.

Horgos a folytatása az előbb említett határrészeknek, amelyek mindegyikének alsó része szántóföld, középső lankás-dombos része juhlegelő, míg a dombok, hegyek tetejét a már említett, hasonló nevű erdőségek borítják. Többségükben gyertyán-, tölgy-, hárs- és égerfával borítottak. 1978-ban az Ógát és Enyed meredek domboldalait túlevelű fákkal (fenyő) ültették be. Ez az erdősítési program részben sikerült, így napjainkban az említett területeken fenyőerdők zöld lombjai teszik változatosabbá a kopár hegyoldalakat, egyszersmind a talajcsuszamlást is megakadályozva. Az Enyeden és a hozzá közeli határrészen az 1950-es

évek végén kezdődött földgázfúrési próbálkozások sikerrel jártak, így napjainkban több gázkút [27.] termelése biztosítja a település, sőt 1995 óta a szomszédos falu lakóházainak fűtőanyaggal való ellátását is.

A Horgos feletti verőfényes domboldalt a múlt század végén és századunk elején szőlőtermesztésre használták, ennek emlékei napjainkban már csak az itt található öreg diófák. A termelészövetkezet tulajdonába való bekebelezés idején (kollektivizálás) a szőlő megművelését teljesen elhanyagolták, így ültetvényei elpusztultak.

A fent felsorolt dülőkben (Rapóalja, Horgos alatt) a szántóföldek alsó részei a Sárpataka (Rétpatak) mentén létrehozott mesterséges halastó keleti partjánál érnek véget. Amint egy korábbi fejezetben láttuk, az egész pókai természetes kaszálóként szereplő rétek (a Sárpataka mentén) – kezdve a volt toldalági malomnál elterülő Malomnál nevű réttel, majd folytatva a Csikaszó, Sóskút, Dögtér, Jakabré, Köntzey-rét, Zsidótag, Nagy fiak sánca, Tolvaly-rét és Sajtoshídja körüli rétekkel – napjainkban víz alatt vannak már az említett mesterséges halastó létesítése óta. Azelőtt a Sajtoshídjának nevezett fahídon lehetett átkelni a sárpataki határ irányába vezető mezei úton.

Az 1921. évi földreform alkalmazása után a pókai határ kitolódott északon Pusztalmás irányába, túl az Almási-patakon.

Itt a **Harangos** nevű dülőben kapott szántóföldet több pókai, első világháborút viselt katonára a gróf Teleki Józseftől kisajátított földbirtokon.

Az **Almási-patak** mentén levő rét a pókai tenyészbikák eltartásához szükséges takarmányt biztosította.

A **faragói-sárpataki** halastó nyugati partján a pókai határ kezdődik a már említett

Malomnál nevű szántóval, amely a XVII. században Malompadja néven volt ismert [39.], majd

a **Veres Mihály** nevű, nagy kiterjedésű határrésszel folytatódik, amelynek barázdái a Sáromberke–Faragó irányú útig terjednek, ettől keleti irányban. A helynév valamikori tulajdonosáról kaphatta a nevét. A múlt században és századunk elején e határrész legnagyobb része a Jakab család tulajdona volt. A határrész déli oldalát képező kis patakon átlépve

a **Palakút** nevű, termékeny talajú dülő következik. A XX. század elején és közepén még meglévő gémeskútnak – amely valamikor nem csak a közelben dolgozó igásállatoknak, de az ott tevékenykedő embereknek is ivóvizet szolgáltatott – ma már csak a romjai találhatóak. A kút nevét feltételezhetően az ásásakor talált palás talajrétegek előfordulása alapján kapta.

Az említett megyei úttól nyugati irányban terül el

a **Telekhát** nevű szántóföld, a pusztalmási határt jelölő akácfa sorig, majd ettől déli irányban

az **Ősz földje** következik, amely napjainkban az egyik községi marhalegelő. A megyei úttól nyugatra, a falu felé haladva, jobb oldalon terül el

a **Száraz pallagja** nevű határrész, amely többnyire szántóföld, verőfényes domboldallal, kisebb része pedig legelő. Az itteni szántóföldek 1953-ig a református egyház tulajdonát képezték, amelyből az 1989-es fordulat után öt hektár ismét az eredeti tulajdonos birtokába került. E dülővel szemben, de már északos fekvéssel, a Nyáras patakától délre terül el

a **Nyáras** nevű, másik községi marhalegelő, majd ennek nyugati folytatásaként az ugyanilyen nevű szántóföld. Feltételezhető, hogy e határrész nevét az itt valamikor elterülő nyárfával borított erdőségtől kapta.

A **Temető megett** nevű dűlő az említett legelőtől délre, a volt Jakab-féle gyümölcsös-kert, a református temető és az úri temető közötti szántóföld. Ettől nyugatra, de már verőfényes oldalon húzódik

a **Nyírnak** nevezett határrész, amely szántóföld, völgye pedig (a Nyír völgye) természetes kaszáló. A szövetkezetesítés előtt mindkét határrész a Tolvaly család tulajdonát képezte.

A település **Alszegnek** nevezett részén, délkeleti irányba haladva, a Falu-patakán átkelve egy domb alatti helyre, lapályra érünk, amelynek

Kenderes a neve. A patak melletti árterület, jól termő, valószínűleg valamikor bőséges kerdertermést biztosított. Napjainkban gabonatermő szántóföld és kaszáló. A közeli domboldal lejtője

a **Hosszú ősz** alatt, majd a domboldallal kezdődően

a **Hosszú ősz** nevű dűlő szántóföldjei következnek. Tovább haladva keleti irányban a már régen ismert nevet viselő

Halastó nevű határrész terül el a falu vége, a megyei út és a napjainkban mesterségesen létrehozott halastó között. Ez a Halastó nem tévesztendő össze az 1970-es években mesterségesen létesített, Faragó és Sárpatak közötti, jelenlegi halastó nevével. A levéltári kutatások eredményeként kiderült, hogy ez egy régi, Pókával kapcsolatos határnév, mely 1555. szeptember 8-án szerepel először az okiratokban. Eszerint a „Pokai tho nevű Halastó végében” lévő jobbágytelekről van szó. [103., II. 819. l.] Az 1471. október 6-án a marosszentkirályi pálos kolostorban keltezett oklevélből az olvasható ki, hogy a pókai halastó halállományából szállították a halat a marosvásárhelyi minoritáknak és a marosszentkirályi apácakolostor lakóinak. [23.]

A település keleti végéből kiindulva, a megyei úttól bal oldali irányba eltérő mezei út mentén

a **Csonkaalja**, majd azután

a **Csorgoskút** nevű dűlő körüli szántóföldekre érünk. Kissé tovább haladva a megyei út mentén, a következő bal oldali irányba eltérő mezei út a Fodor tagja, azután a Gróf tagja, majd

a **Büdeskút** nevű határrészre vezet. Ma már egyik kút sem létezik. Beomlott gödrek csak valamikori helyükre emlékeztetnek.

A **Gróf tagja** és a **Fodor tagja** nevű határrészeket hosszan elnyúló szántóföldjeik miatt „hosszú földeknek” is nevezik. Az új halastó a megyei út keleti oldala és a keresztúri patak között terül el. A Gróf tagja a marossárpataki Teleki grófoké, a hosszú földek egy része a Jakab család, míg a Fodor tagja a XVIII. és XIX. században a helységben élt Fodor család tulajdona volt.

A Póka felé vezető megyei út bal oldalán a Borbély tagjától (pókakeresztúri határ) a pókai falu végéig elterülő, nagy kiterjedésű határrész

Csonkának nevezik, a dűlő nagy része szántóföld, felső részét a hasonló nevű erdőség borítja. A Pókakeresztúr irányába lenyúló erdőrészt Szilas erdőnek nevezik. Az előbbi, a **Nagycsonka**, és nevezett határrész falu felé eső része a **Kicsicsonka**, melynek szántóföldje és erdeje a XIX. században és századunk elején a Gellért és Teleki családok tulajdona volt. A Csonka legmagasabb pontján, a hegytetőn áthaladva

a **Bongort** nevű határrészbe érkezünk, amely szántóföld és kisebb kiterjedésű erdőségek gyűjtőneve. Alsó részén már lakóházak találhatók, gyümölcsöskertekkel. A név valószínűleg német eredetű (Baumgarten – gyümölcsöskert). Az ezen a területen lévő erdőségek a Gellért, Teleki és Tolvaly családok, míg a szántóföld a Köntzey és Tolvaly családok tulaj-

dona volt. A határrész legmagasabb pontján, a hegytetőn lévő tisztáson található a Tolvaly család temetkezési helye. Innen nyugati irányban

az **Avasalja** nevű határrész terül el, alsó felében északos fekvésű szántóföldjeivel, kisebb terjedésű legelőivel és a hegy tetejét borító erdőségekkel. Ezek képezik a határt Pókakeresztúr irányában. A határ nagy része az Egyed és Tavasz családok birtoka volt a szövetkezetesítés előtt. Utána következik

a **Csonthordó**, gyengén termő, északos fekvésű dűlő, majd folytatásaképpen

a **Hangyás** nevű szarvasmarhalegelő és az ezt övező erdőség, Mezőcsávás irányában. A pókai tulajdon túlterjed az erdőségen és a Varjúszéknek nevezett hegytetőn átkelve, az erdőséget elhagyva érünk

a **Csávási-hegynek** nevezett dűlőre. Mind a Csonthordó, mind a Hangyás legelője és erdeje az elmúlt században és századunk közepéig a Tolvaly család tulajdona volt. Az említett legelőt nyugati és északi irányból is erdőségek veszik körül, ott ahol a Falu-pataka forrásvidéke is van. Az itt elterülő erdőség egy része az államosítás előtt a református egyházközség tulajdona volt. A Réz-erdőnek nevezett erdő rész egykori tulajdonosa, néhai Gyárfás Lajosné Réz Annáról kapta a nevét. [39.] A kicsiny Falu-patakán átlépve, az erdő által nyugaton határolt kiterjedt szántóföld

a **Hajdútag** nevet viseli, egykori tulajdonosa után. A szántóföld Alsó- és Felsőcsere, míg a legelő alsó, középső, és legfelső része Csúptető néven maradt fenn.

A település **Felszeg** nevű faluvégén, a községi út bal oldalán

a **Tanorak** nevű dűlőre érünk, amelynek felső része szántó, alsó része pedig kaszáló. Folytatásában

a **Pázsitkút** nevű határrész terül el, az öt keleti irányban szegélyező patak mentén. A patakon áthaladva

a **Kopár mezejére** érünk, amelynek alsó és középső része szántóföld, míg a magasabban fekvő hegytetővel elválasztott, nyugati és keleti kopár domboldala juhlegelő. A domboldal nyugati irányba tekintő, verőfényes oldalán szőlőt telepítettek a szövetkezetesítés előtt, amely azután – mint más helyeken is – elhanyagolódott és tönkrement. A hegyoldal

Agyaglyuk nevű részén sárga, agyagos szemcséjű talajrétegek után ásnak, melyeknek anyagát építkezésnél téglának, falrakásnál tapasztáshoz használják fel a település lakói. A Kopár legalsó, a Falu-pataka mentén elterülő lapályos, termékeny részét

Kapusnak nevezik. Innen északi irányba haladva, a Kopár határrész legalján, a Nyír dűlővel szemben termékeny, de északos fekvésű szántó található, amelyet Nyír Északnak is neveznek. Innen tovább haladva északi irányba, a kis mezei úton túl fekvő szántó, juhlegelő és a mezőmojosi határvonalat képező erdő

az **Ördögös** nevet viseli. Az említett határrészek (Kopár, Kapus és Ördögös) a Tolvaly család tulajdonát képezték az 1962. évi szövetkezetesítés előtt, az Ördögös erdeje pedig a pusztaalmási Kacsó családét.

A felsorolás végére maradtak a kert néven fennmaradt határrészek. Ezek a falu lakott területén belül és azon kívül egyaránt előfordulnak.

Bodoni kert: a temető mögötti szántó és a Jakab-féle volt gyümölcsöskert nyugati része. A kert sarkában van a Jakab családnak ma már elhanyagolt temetkezési helye.

Hercegkert: a Csonka nyugati határát bezáró mezei út és a településbe bekanyarodó megyei út között terül el. A Köntzey család tulajdona volt, de a középén fával borított kis terület a toldalagi Zöld család temetkezési helyeként szerepelt.

Jakab-féle kert: a települést elhagyó megyei úttól keletre, az Alszegre vezető főutca és a Palakút szántói által határolt belsőség. 1945 előtt fenyő-, gyümölcs- és juharfákkal sűrűn beültetett, parkszerű létesítmény volt. Legkiemelkedőbb pontján a dr. Jakab Béla (a család utolsó Pókát lakó sarja) által az 1930-as évek elején épített palota helyezkedik el. A kert lombos és tűlevelű fának nagy részét 1945 után kivágták, az épület pedig egy ideig az állami gazdaság (Ferma) irodája, illetve székhelye, később a helybeli vagy ide helyezett szakemberek (mérnökök) lakásaként szolgált. Napjainkban az épület elhanyagolt, romladozó állapotban van, mivel örökösei eltávoztak a faluból.

Kukucsi kert, a Kis utca felé vezető községi úttól jobbra fekvő kert. A kertet körülvevő fenyves-ültetvényeket 1945 után kivágták. A Tolvaly család tulajdona volt. Nevét az 1820-as években élő Kakutsi József tulajdonosától kaphatta.

A **Miska kert** az Alszege a Falu-patakától jobbra elterülő domboldalon fekszik. Gyümölcstermesztésre (cseresznye) használták a tulajdonos Jakab család tagjai.

Szász Péter kertje a templom felé vezető községi út északi oldalán, a Temető út, a temető mögötti határrész és a volt Jakab-féle gyümölcsös között terül el. 1945 után házhelynek mérték ki és jelenleg lakóházak, kertek vannak a területén. Nevét valamikori tulajdonosáról, az 1820-as években élt Szász Péter nevű kisnemesről kaphatta.

Tolvaly-féle kert: nagy kiterjedésű gyümölcsös kert, váltakozva parkszerű kiképzésben ültetett tűlevelű fákkal. A kert nyugati részét a Kopár, északi részét a Nyír völgye és a Temetőalja, déli részét a Rózsadomb utcácskája határolja. A kertet több oldalról fenyőfák szegélyezték, míg középen fenyvesek, mogyorófák és egzotikus fák voltak. 1945 után a fenyőfákat kivágták, napjainkban itt-ott még akad egy-egy gyümölcsfa. Mivel 1962 és 1989 között a kert a termelőszövetkezet tulajdona volt, rajta keresztül-kasul útvonalakat alakítottak ki, ezzel is hozzájárulva lezüllesztéséhez. A kert északi részén volt tulajdonosa, id. Tolvaly Ferenc (1873–1942) számos természetvédelmi építményt, berendezést hozott létre. A „Madárvár” madarak etetésére, fácáncsibék nevelésére és a kártékony madarak megfogására szolgáló és erre a célra fenntartott berendezés. Az egész kert területén a gyümölcsfákra telepített és ott karbantartott madárodúk a hasznos madarak életlehetőségét biztosította. A Nyír völgyében eredő és a Falu-pataka irányába haladó patakocska völgyében épített Szieszta nevű pihenőhely, fehér kérgét meghagyó nyírfából készült. A református temető alatt egy évszázados öreg fűzfán, annak három ága közé deszkából épített, fedett leskunyhó – amelyben asztal és ágy képezte a berendezést – történelmi szerepet játszott. Oda lépcsőkön lehetett felmenni. A fűzfán elhelyezett építményt a település lakói „fűzfánfityegőnek” is nevezték. Történelmi szerepe abban állott, hogy 1944 nyarán a zsidók deportálása után, heteken keresztül sikerült itt egy szászrégeni zsidó kereskedőt elrejtetni. Az ötvenes években a fűzfánfigyegőt lebontották és az évszázados fasort is kivágták. A református temető alatt a fák és bokrok között kiépített sétányon csapdák voltak elhelyezve, rókák és kártékony rágcsálók megfogására. Ezeknek a létesítményeknek és csapdáknak technikai kivitelezője id. Szöllősi László helybeli mester volt.

A település közepén elterülő lejtős domb a **Citromdomb** nevet viseli. Századunk elején középső részén egyszerű vályogház állott, amelyet táncháznak használt az ifjúság ünnepeken és vasárnap délutánokon.

A **Rózsadomb** a falu főutcájával párhuzamosan a Kis utca felé vezető szűk utcácska egyik kiemelkedő pontja, esős időben ragadós, sárga, szíváj-sáros talajával.

5. A kollektív gazdaság

Úgy, mint szerte az országban, Pókában is 1962-ben került sor a termelészövetkezet (kollektív gazdaság) megalakítására. Hogy könnyebben menjen a földműves lakosság „meggyőzése” a közös gazdaság „előnyeiről”, már 1957-ben megalakították a leendő gazdaság elődjét, a társasgazdaságot. Közben a földműves lakosság rétegekbe való besorolásával a falusi lakosság egységének megbontására és a közöttük való ellenségeskedés (osztályharc) szítására törekedtek. Létrejöttek a szegény-, középparaszt és a kulákság (zsírosparaszt) elnevezésű kategóriák. Az első két réteget a munkásosztály barátjának tekintették, ezért munkás–paraszt szövetségről beszéltek. A kulákság ellen viszont kemény küzdelmet indítottak, főleg gazdasági és társadalmi téren. Gazdasági téren a kötelező és előírt terménybeszolgáltatás sújtotta ezt a földműves réteget. Ismeretes abból az időből, hogy sokan a termelők közül akkor is be kellett szolgáltatassanak az állami alaphoz, amikor nekik nem termelt annyi, mint amennyit az előírások szerint be kellett volna szolgáltatni. A beszolgáltatás vonatkozott a megtermelt gabonára, az állatállományra és állati melléktermékekre egyaránt. Ez a gazdaságpolitika megkeserítette, kilátástalanná tette annak a falusi lakosnak az életét, amely azelőtt kitűnt a gazdálkodásban. Az ő gazdaságukból került ki munkájuk eredményeként az a termés mennyiség, amelyet nem csak a maguk, de a társadalom egésze számára termeltek. Társadalmi téren az osztályharc úgy nyilvánult meg ellenük, hogy fontosabb állami hivatalt nem tölthettek be, gyerekeik nehezen vagy egyáltalán nem juthattak be az egyetemekre, vagy ha mégis bejutottak, az első adandó alkalommal kitették őket. Katonáságot a kulákgyerekek a munkaszolgálatos alakulatoknál teljesítettek.

1949 tavaszán a volt földbirtokosok kiemelése és elhurcolása már előbb megrettentette a falu lakosságát, úgyhogy az 1960-as évek elején könnyen megtalálták a végső módját annak, hogy a sanyargatott földműves lakosságot az erőszakkal szervezett termelészövetkezetbe bekényszerítsék. A „meggyőző munkára” pártaktivistákat, állami tisztviselőket, tanárokat, tanítókat és másokat mozgósítottak. Azokat, akik egyszeri felszólításra nem iratkoztak be, addig hívták a tanácsházára, amíg az illető beleunt a sok zaklatásba, és végül belátta, hogy nincs más út a számára, mint a beiratkozás vagy a földönfutás. A meggyőző munkát végzők – hogy ők is eredményt érjenek el s ezért elismerést vagy éppen kitüntetést kapjanak a vezető pártszervektől – sok esetben fenyegetéshez, erőszakhoz folyamodtak. Például előfordult, hogy a szövőszéken dolgozó szövőnőt (Ercse Józsefné) azzal fenyegették meg, hogy levágják a szövőszékre felhúzott anyagot, ha azonnal nem iratkozik be. Halálos kínzás vagy verés a település területén azért nem fordult elő. Hogy egyes pártküldöttek hogyan értékelték a szövetkezetbe való erőszakos beteretést és azon belül a földműves lakosságra váró jövőt, az kiderül az egyik küldött észrevételénél meghallott elszólásából: „a nyakukba tettük a jármot”.

Ilyen körülmények között 1962-ben megalakult a termelészövetkezet. Központja a Tolvaly-féle gazdaság lett, kezdetben annak gazdasági épületeit használták. Később e gazdaság belsőségén építettek különböző gazdasági épületeket. Itt székelt az iroda is, az elhurcolt Jeney család lakóházában.

A szövetkezetbe való belépéskor a tagok a bevitt ingatlan mellett be kellett vigyék gazdasági felszerelésüket és állatállományukat is. Az előbbi vagyon a későbbi évek folyamán a felelőtlen kezelés miatt elkallódott, az állatállomány pedig leromlott. A gazdaságban – mint mindenütt – egyre inkább érvényesült a központi vezetés, felülről szabták meg, hogy melyik terményből mennyit kell elvetni, figyelmen kívül hagyva a helyi lehetőségeket és viszonyokat. Az erőszakosan a földműves lakosság vállára kényszerített gazdaságban egy-két

évtized leforgása alatt a valóságban nagyobb volt a veszteség, mint a haszon. De nem csak a gazdasági haszon szempontjából hozott negatív eredményeket az ismert módon megszervezett és megalkotott termelőszövetkezet, hanem a munkaerőkölcs területén is. Az évszázadok folyamán kialakult, falusi becsületes östermelő munkaerőkölcsre mértek végzetes csapást. A negatív terméseredmények, a központi alapba való beszállítás – amely sok esetben figyelmen kívül hagyta a helyi szükségletet is – és a sorozatos visszaélések végül arra ösztönözték éppen a legaktívabb férfi lakosságot, hogy más megélhetési lehetőség után nézzen. Ezért idővel mind többen és többen mentek a környező városokba állást keresni, többnyire mint segéd munkások, hogy maguknak nyugdíjas jövőt biztosítsanak. Előbb autóbusszal jártak be a városba a középkorú vagy idősebb férfiak a munkahelyre, később a fiatalabbak már egész családjukkal a munkahely közelében igyekeztek letelepedni, elkerülve a mindennapi ingázást. Ez a jelenség is hozzájárult a település lélekszámának csökkenéséhez, valamint ahhoz, hogy munkaerőhiány lépjen fel a szövetkezetben. Így alakult ki az a helyzet, hogy a minőségben egyre romló állatállomány a leggyengébb, tapasztalatban és lelkiismeretben szegény tagok gondozásába kerüljön.

A gazdaság elnöke megalakulásakor a helybéli Mihály János lett, néhány év múlva őt Moldován Sándor, majd Kovács József követte. Amikor a gazdaságot a környező falvakból Mezőmojossal és Pusztalmással egyesítették – abban a reményben, hogy így csökken a túlzott adminisztráció –, a pusztalmási Fărcaș Gavril lett az elnök. A gazdaság vezetésének székhelye a könyvelési irodával, pénztárral, központi gabonaraktárral, mezőgazdasági gépállomással továbbra is Pókában maradt.

Ilyen körülmények között tengődve – veszteséges működéssel és a tagok nagy részének elégedetlensége közepette – érte meg a gazdaság az 1989-es fordulatot. Ekkor kártyavárként omlott össze a kényszerrel létrehozott „kollektív gazdaság”. Az állatállományt azok a tagok vitték el, akik annak idején jószággal léptek be. Az évek folyamán épített gazdasági épületek elhordható anyagát elárverezték vagy elhordták, míg a megmaradtakra az enyészet vár.

Élet a termelőszövetkezetben (1962–1968)

(Deé István visszaemlékezése)

A Maros megyei párttitkár utasítására 230 agrármérnököt, állattenyésztő mérnököt és állatorvost három hónapra kiállított „delegációval” a megye különböző falvaiba irányítottak azzal a szándékkal, hogy ott is felejtsek őket. Így kerültem nyolcéves állattenyésztési és nevelési gyakorlattal korábbi állásomból a pókai kollektív gazdasághoz. 1961. április 16-án így vált munkahelyemmé Tolvaly Ferike, volt kollégiumi osztálytársam szülőfaluja, Póka. Ezen a napon sokat gondoltam rá, sőt némi irigység is vegyült gondolataimba: lám, ő marad Marosvásárhelyen, nagyfőnök a börtényben, csak úgy sorban alkalmazza az „én” kollektivistáimat, akikre nekem, szegény agrármérnöknek is oly nagy szükségem volna az amúgy 35–45%-os gépesítési arányok közepette.

Aztán az autóbusszal, amellyel utaztam, megállt a pókai községháza előtt, gondolataim pedig megszakadtak, mert már ott voltam a tett színhelyén.

Hacsak a távolságot néztem, ami 22 km volt Póka és Marosvásárhely között, akkor ez látszólag ideálisnak tűnhetett. Az emberi jóakaraton azonban messze esik az elvtelen, a valóság igényeitől távol álló utasításoktól. Így megkezdődött a jelentős munkaerő-elvándorlás,

amit az autóbuszok sűrűsége is jelzett. Míg 1962-ben, kimenetelemkor egy buszjárat létezett Póka és Vásárhely között, addig 1968-ban már szinte minden órában közlekedett a munkásosztályt szállító eszköz. Ezek után én is maradtam, immár hivatalosan is a faluban azokkal az öreg, nagyjából tehetetlen emberekkel, akik mindent tőlem vártak, mint az üdvözítőtől.

Ebben az időben az volt felettes szerveink jelszava a tehetetlenség és a sikertelenség el-tussolására, hogy a „mérnök kint kell lakjon falun”. Igaz, hogy még 1968-ban, amikor eljöttem Pókából, akkor sem volt mérnök számára biztosított lakás. Ilyen körülmények között béreltem lakást Tolvaly Sándoréknál, akik mint gyermeküket fogadtak be. Később feleségem és András fiam is odaköltözött. A fűrészporsos fűtés, a petróleumlámpa nem zavarta életünket. Jól éreztük magunkat, a tanügyi és orvostársaság hamar befogadott, velük mondhatni örök barátságot kötöttünk. A nagy udvar, kert és gyümölcsös, amely valamikor a Tolvaly család tulajdonát képezte, most a termelőszövetkezet tulajdona lett, melynek területén meggondolatlanul emelték a különböző épületeket.

A falu lakosainak nagy része rokonszenvvel viseltetett irántunk, de volt kivétel is. Az udvar felső felében volt a tejcsarnok, mellette rendezkedett be a bürokrácia irodája, azaz a kollektív gazdaságé. A gazdaság elnöke a napi teendők elintézése érdekében mindennap meglátogatta a falu kocsmáját, volt egy könyvelő, akinek terményben járt a fizetése, akárcsak az elnöknek. A főmérnök állami fizetést kapott, mégis, a gazdaságban előforduló minden negatív jelenség – főleg a tervezett termelési tervek nem teljesülése – okának az agrármérnököket tekintették. Ilyenkor a megalázó kritikák mellett fizetésük is megérezte a meg nem érdemelt minősítést.

Ami a termelési tervet illeti, ezt a központi szervek dolgozták ki, s amikor egy gyakorlott mérnök a helyi sajátságok ismeretében azt kézbe vette, legtöbb esetben a nevetési inger környékezte. Minden mérnök kolléga tiltakozott az ilyen tervek ellen, de eredménytelenül, mert a terv az terv kellett hogy legyen. Búza, kukorica, árpa, zab, kevés cukorrépa, aromás gyógynövény, minimális takarmánynövény (maximális kellett volna legyen), és dohány volt a termelési tervben a gazdaság számára. A cukorrépa és dohány számára szolgáló területeket olyan emberek választották ki, akik a helyszínen soha nem jártak, a termelés gyakorlati részét nem ismerték, így nem alakulhatott ki helyes álláspontjuk a lehetőséget illetően. Így történt meg az, hogy minden évben 60–80 ha területet olyan növényi magvakkal vetettünk be (főleg cukorrépa és dohány), amelyekből a kiadási költségeken kívül semmi haszon nem volt. Mindezt a takarmánynövények kárára, ami a tej- és húshozam alacsony színvonalán meg is mutatkozott. A kukoricatermesztés csak a magánkertekben virágzott, a közös terület mostohagyermeké volt a tagságnak. Az állattenyésztés számára a takarmányalapot úgy 50–60%-ban tudtuk biztosítani. A felső vezetés hibás utasításainak eredménye az lett, hogy sem ipari növénytermés, sem takarmány nem volt az állatok számára. Kivétel a legeltetési idény volt a nagy melegek beálltáig, amikor a kiéheztetett állatállományunk igazán jól lakhatott. Ezt az ideálisnak nem mondható állapotot tetézte az az intézkedés, hogy rajoni utasításra egyik napról a másikra egy „nagygazdaságot” varázsoltak össze azzal, hogy Pókához csatolták a mezőmojosi és pusztaalmási kollektíveket, melyeknek cselekedetei sokszor megrengették Maros megye illetékes szerveit. Ők felső kapcsolatokkal rendelkeztek, azt is elintézték, hogy kukoricaszedés idejére a helyi milicistákat berendelték gyűlésre Vásárhelyre, így a termés eltulajdonítása zavartalanul mehetett végbe. Természetesen végül a gyenge terméseredmény miatt bűnbaknak a mérnököt kiáltották ki (különösen, ha magyar), mert ő volt az, aki a született növénytermesztő szakgárdát nem tudta megfelelően irányítani. A há-

rom falu egyesített gazdaságának egy elnöke lett, aki mindent megengedhetett magának minden szempontból, mondván, hogy őt a párt tette oda vezetni.

Póka a Maros mente szélén és az Erdélyi Mezőség határvonalán, Sáromberkétől 8 km-re fekszik. A Sárpataka szeli át a vízválasztó gyűrész vonalát. A mezőségi tájakra jellemző kőpár oldalakról tiszta időben belátni Marosvásárhelyig, vagy onnan, az orvosi egyetem környékéről látni az Ógát büszkén emelkedő csúcsát. Erről a kies tájról mondok el én – aki már a hetedik X-en túl vagyok – olyan eseményeket, amelyek megtörténtek az alatt az idő alatt, amikor én fiatalon, sok küszködés és megaláztatás közepette éltem Pókában.

Az első napokban megtartottam a terepszemlét, ismerkedtem a faluval és lakosaival. Hamarosan – felsőbb utasításra – gyümölcsfaültetési munkát kellett végezni. Tolvaly Sanyi bácsi vezette a munkát a falu északi oldalán. Ott találkoztam vele először, később nagyon jó viszonyba kerültünk egymással. A faültetés, telepítés sikerült, de termést én soha nem láttam. Arra a kérdésemre, hogy „remélem, ezeket a gyümölcsfákat felsőbb utasításra teszik ide?” – Sanyi bácsi megfelelő intéssel válaszolt.

Csegedi Gyuri jó gazda volt a faluban. Édesapám cséplőgéptulajdonos lévén, egy évben alkalmazta őt mint etetőt. Ő engem még mint gyermeket ismert, így hát ismeretségi körömhöz tartozott.

Tüzesi Lajos volt az akkori néptanács elnöke. Sokat cibikelt a néptanács épületéből a falu felső végéig és onnan az alsóig, néha a kocsmáig. Egy napon azt kérdezte tőlem, hogy a mezőgazdasági munkálatokról leadtam-e a jelentést telefonon a rajonnak. Pozitív válaszomra azt mondta, hogy ő is. Erre én azt válaszoltam neki némi sajnálattal, hogy az általunk leadott jelentés háromféle. Javasoltam neki, hogy másnap, amikor bemegy a rajonhoz, vigyen majd a tisztviselőnek 2 darab aszpirint fejfájás ellen.

A gépállomás normázója Szotyori Mihály bácsi volt. Egy szép napon a lakásomra jött nagy bocsánatkérések között, hogy neki mennie kell Vásárhelyre a gépállomások központjához, leadni a gépekkel végzett munkálatok adatait. A könyvelőtől hallottam, hogy látta, amikor ment haza, hogy Szotyori bácsi 200 liter motorinát (gázolaj) kiöntött a patakba, mert gyenge időszak lévén, a traktoristáknak nem tudott megfelelő fizetést kihozni, csak ilyen csellel. Akkor azt sem tudtam, melyik zsebembe tegyen a Szotyori bátyámat, nem tudtam, hogy kacagjam-e szembe merészségéért, vagy dobjam ki a házból. Mondom neki, menjünk ki a parcellákhoz, ahol elvégezték a munkát, a beírt teljesítményt. Erre ő elsápadt és elmenőben azt mondta, hogy urakkal nem jó egy tálból cseresznyézni.

Hogy a tudományosság mennyire jellemezte a „legfejlettebb mezőgazdasági” formát, azt a párt által elrendelt téli mezőgazdasági agrozootechnikai tanfolyamok tükrözték a legjobban. Pókában is programszerűen mentek a dolgok. Akkor Moldován Sanyi volt a gazdaság elnöke. Egy nap az említett tanfolyam bevezető gyűlését ő nyitotta meg. Jelen voltunk összesen: a két meghívott előadó, az elnök és két brigádos (Bán János bácsi és Sárkány Sanyi). Egyetlen kollektivista sem volt kíváncsi a témára, egyszóval teljes volt az érdektelenség, de azért a tanfolyam kötelező volt. Másnap az elnök személyesen kellett jelentse a rajonnak a tanfolyam sikerét. Jelentette is, legalább tízszeres nagyításban, már ami a részvételt illeti.

Egy őszi este, amikor már sötétedni kezdett – egyébként búzavetés ideje volt – a határból hazafelé mentemben értesítenek, hogy nagyon keres egy mindenható pártaktivista, egy talán még nálánál is nagyobb tartományi párttitkárral. Amikor találkoztunk, azt mondja nekem: ő tudja, hogy Bán Sanyi, egyik brigádosomnak a fia nagyon finom szilvapálinkát főz, és én segítek neki, hogy vegyen pár litert. Elmentünk Bán Sanyihoz, aki megsejtve, hogy „nagykutya” van a zárójelben, elészedett vagy három liter olyan szilvóriumot, ami már tel-

jesen meg volt sárgulva, kitűnő minőségben. Megkínált a frissen főzöttből is, de az csak árnyéka lehetett a réginek. Behívott, hogy együnk egy falás szalonnát, kenyeret és hagymát. Én elhúztam a csíkot azzal, hogy ki kell adnom a másnapi munkaprogramot. Másnap mondja Bán Sanyi apja, a brigádost, hogy az említett vendégek olyan jól érezték magukat, úgy megrészegedtek mindketten, hogy az éjszakát is ott aludták át. Reggel aztán persze a meleg vendégség fejében, fizetés nélkül távoztak.

Apósom, anyósom és Mester István volt vásárhelyi vártemplomi református lelkész egy napon hozzánk érkeztek. Apósom, egyházkerületi főgondnok lévén, arra kért Mester István nevében, hogy segítsek a fia, Mester Gyuri elhelyezkedésében, mivel Pókából a papot elhelyezték és a parókia üresen maradt. Kelemen András brigádost volt a gondnoka az egyházközségnek. Odahívtam hozzánk és bemutatkozás után megkértem Kelemen Andrást, segítsen elintézni az ügyet. Hívjon össze gyűlést, tárgyalják meg a dolgot, ismerjék meg az új papot stb. Erre András bácsi meghatódottan kalapját a földre vetette és egy igen határozott kézmozdulattal kijelentette: „el van intézve, mérnök úr”. Én nem értettem, hogy mi van elintézve, mire ő kategorikusan, gyűlés és ismerkedés nélkül csak annyit mondott: „Mester György tiszteletes úr meg van választva”. Nem akartunk hinni a fülünknek, de ennek ellenére pár nap múlva az új pap elfoglalta állását. A legközelebbi rajoni gyűlésen az első párttitkár megkérdezte, hogy jó papot választottam Pókának? Azt válaszoltam, hogy az én papom Marosvásárhelyen van a Gecse utcában.

6. Flóra és fauna

(id. Tolvaly Ferenc)

Póka növény- és állatvilága nem különbözik a Maros mente flórájától és faunájától. A mi kicsi falunk nem messze fekszik a Marostól és főleg ez határozza meg az éghajlatát, ennek ellenére már érzik a Mezőség szárazabb lehelete is.

A növényvilágra jellemzőek a kultúrnövények: búza, töröbúza (kukorica), árpa, zab, rozs, krumpli, kender stb.

A legelők természetes növénye a száraz, agyagos domboldalak füve, kemény szárú fű, és az árvalányhaj, ami nyár végén, főleg a Szélesgödörben lengedez és megélelénkíti a kopár lejtőket.

Erdőink is jellemzőek a Mezőségre. Főleg gyertyán és cserefák uralkodnak. Más fajták nem alkot nagyobb erdőséget. Az erdők szélét som, és mogyoróbokrok teszik változatossá. Napjainkban sikeres erdőtelepítést hajtottak végre, betelepítve az Enyed agyagos, szakadékos lejtőit feketefenyővel, ami ezt a száraz talajt is bírja.

Erdőink kitermelése, az évszázadok óta megszokott, hagyományos módon történik. A faállományt nem engedik kifejlődni, hanem főleg a gyertyánerdőt már kar-, legfeljebb lábvastagságúan letarolják kitermelik, ami

– egyrészt igen előnyös, mert az így nyert tűzifát nem kell felfürészelni, hanem fejszé-
vel fel lehet aprítani, azonkívül tizenöt–húsz év után ismét tűzifa nyerhető ugyanarról a területről,

– másrészt meg előnytelen, mert nem engedik a fákat kifejlődni, a hozam gyenge.

Ma, amikor néhány tetterős ember szorgalma és akarata eredményeképpen jóformán minden háztartásban be van vezetve a gáz, az erdők jelentősége lecsökkent. Nem is olyan régen még a Mezőség felé eső szomszéd falvakból is eljöttek fát vásárolni a pókai határba, főleg a Hangyásból vittek tűzifát Balába, Mojosba stb.

A vágatokban meghagyott ún. magfákat pedig, mikor elértek bizonyos kort és vastagságot, épületfának használták fel.

Vidékünk állatvilága azonos a Maros mente állatvilágával.

Említésre méltó, hogy a méhészmadár vagy gyurgyalag (*Merops apiaster*) elterjedésének északi határán fekszik Póka. Ez a csodálatos színekben pompázó, tulajdonképpen a Földközi-tenger környékén honos madár nyaranta a mi szűkebb értelemben vett hazánkban költ.

Meleg nyári napokon kellemesen hangzik „prü prü prü...” hangja, és színpompás tollazata már-már elfelejteti a szemlélővel, hogy tulajdonképpen ő itt csak vendég, és vendégeskedése csak a mezőségi száraz klímának köszönhető.

Északabbra egyáltalán nem fordul elő, és nyugati előfordulása is csak a Pannonfennsíkra, azaz a Dunántúlra korlátozódik.

Nagyapám, az Aquila c. madártani szakfolyóiratban (59. sz. 280 old.) érdekes módon éppen erről a szép színes madárról értekezik, amelyik akár Póka címerébe is beillene.

A leggyakrabban előforduló vadállatok: nyúl, őz, róka, borz. Egyéb vadfajok előfordulása egy bizonyos hullámszerűséget árul el. Így a farkas néha eltűnik, más években meg határozottan sűrűn előfordul, megsarcolja a juhturmákat (juhnyájakat), és továbbáll. Farkasos években megtörténik az is, hogy erdeinkben fial, itt neveli fel kölykeit.

A vaddisznó néha igen elszaporodik, máskor meg szinte teljesen hiányzik. Így veszett ki a harmincas évek végén, amit akkor a házisertések között pusztító disznópestis okozhatott. Elképzelhető, hogy a házisertések megfertőzték vadon élő rokonaikat is, és ennek következtében erdeinkben az állomány teljesen kipusztult.

A mi erdeinkből régebben (1920–1940-es évek) teljesen hiányzott a szarvas, ami az utóbbi időkben megváltozott, mert a havasokból lehúzódtak hozzánk is, benépesítve főleg a nyugodtabb fekvésű és nagyobb kiterjedésű erdőket.

Különös játéka a természetnek, hogy éppen itt, a sárpataki erdőkben, a Farkaslyukban, ahol nemrég még híre sem volt a Kárpátok királyi vadjának, ejtettek el 1989-ben egy rekordagancsot viselő szarvasbikát. (Romániai ranglistában a második.)

Agancsa, mivel a tulajdonjog fölött még mindig vitatkoznak, szerencsére jelenleg (még) a marosvásárhelyi múzeumban van, ki tudja meddig, amíg valamelyik szemfüles bukaresti nem tesz rá kezét. (Lásd, Erdélyi Nimród, 2000 szept.-okt. szám.)

Teljesen hiányzik többek között a hiúz, a siketfajd és a medve.

De azért nekünk is van medvénk. A mi kicsi falunknak is van medvéje, kicsi medvéje, mert mi annak mondjuk a borzot. Igaz, hogy a tudósok a menyétfélék csoportjába sorolják, közeli rokonságban lévén a görénnyel, menyéttel, de mi megengedhetjük magunknak, hogy távolabbi rokonával, a medvével tegyük össze, amúgy is sok közös vonásuk van.

A borz is, a medve is téli álmat alszik. Mindketten örökösén mozgó csavargó természetűek, de talán még inkább közös vonásuk, hogy mindkét faj igen gyanakvó és mogorva magános életet él. Nem tűrnek maguk mellett sem másfajta állatot, sem fajtestvért. Persze kivéve a párzás, és az utódok iránti gondoskodás heteit-hónapjait.

Igaz, van egy lényeges különbség is a két mogorva fráter között. Mig a medve éjjel-nappal talpon van, és mint egy hangya szorgoskodik, torkoskodik, tevékenykedik, addig a mi kicsi medvénk, a borz kimondottan éjjeli életet él.

Vadászat Pókában (id. Tolvaly Ferenc)

A pókai vadászterület jónak mondható.

Igen szép őzállománya volt, amíg a fordulat után, az anarchia idejében a kiskaliberű puskákkal ki nem irtották. Nyúlállománya mindig is jó volt. Róka is előfordult szép számban, és azokban az években, amikor a rókaprém divatos volt, a vadőrök igen jelentős mellékkeresetre tettek szert a rókabőrök eladásával.

Farkas is előfordul. Néha sok, máskor kevés, van, hogy rövid időre teljesen eltűnik. E sorok írója valószínűleg az egyetlen ma is élő pókai vadász, aki a pókai határban farkast lőtt. A vaddisznó, amely olykor teljesen kiveszett, most úgy el van szaporodva, hogy valóságos elemi csapásnak vehető. Vannak földek, amikre rájárnak, és a gazda keserves munkájának eredményét egy éjszaka tönkreteszik.

Vadjaink vadászatáról írni nem ennek a kis könyvnek a feladata. Vannak szakmunkák, ahol ezt a témát részletesen tárgyalják.

A borz vadászatáról, a borzászatról ellenben meg kell emlékeznünk, mert a borzászat a mi vidékiünkre, a Mezőségre, Pókára jellemző vadászati mód, másfelé nem gyakorolják és valószínűleg nálunk is egyre kevesebb művelője lesz, kivészen van, mint sok minden a mi vidékiünkön.

A borzot apáink, nagyapáink idejében főleg bőréért és zsíráért vadászták, illetve fogták, valamint azért is, hogy megakadályozzák kártevését, mert bizony az erdő közelében fekvő, érő félben levő kukoricában károkat tett.

Tudomásom szerint sem húsát, sem zsíráját nem ették a pókaiak, annál büszkébb nép lakta Pókát. Volt akkor disznó elég.

Brehm szerint (Brehm: Állatok világa. V. kötet, 21. l.): „Húsa édesebb a disznó húsánál, de némely ember valóságos csemegének tartja... Zsíráját sokan szívesen megeszik, azt állítván, hogy kenyérré kenve olyan ízű, mint a lúdzsír.”

Mint már említettem, Pókában nem ették a borz húsát, zsíráját, na, egy kivétellel.

Egy késő őszi éjszakán, valamelyik legény, nevezzük Sándornak, éjjél után tért meg éjjeli barangolásából. A konyhában alvó szolgálot ébresztgette, hogy éhes, és adna neki valamit enni.

A hajadon nem örvendezett, hogy megzavarta legkedvesebb álmát és elkergette, mondván, hagyjon neki békét, ha enni akar, ott van a nyári konyhában, a kemencén a vacsorája, félre tette, kenyér is van a polcon, de őt most éjnek idején ne zavarja.

A fáradt és éhes szerelmes, nem akarván magát elárulni, nem gyújtott világot, hanem csak úgy, a félhomályban megkereste a kályhán levő ételt, egy nagy fazakat, tele hússal és zsírral, kenyeret is talált a polcon, és belakmározott. Sőt keresett, de nem talált, pedig igen édes volt az a hús. Kicsire nem adunk, gondolta, és sietve elvonult lefeküdni.

Másnap reggel kérdi a leány, hogy miért nem ettél az este, pedig félretettem a porciódat.

A legény csodálkozott, és mondta, hogy ő biza jól belakmározott, volt ott hús elég, még a zsírból is mártogatott, csak a sórt nem találta a sötétben, de sebaj, úgy is jóllakott.

Akkor derült ki, hogy borzhúst evett a legény, mert a kályhán, a nagy fazékban éppen a tegnap fogott borz zsíráját olvasztották.

Sokáig derültek az udvarban a póruhárt szerelmesen, és mondogatták is, hogy aki este nem jön idejében vacsorázni, az csak borzhúst kap.

Ha tudták volna, hogy egyesek ingyenc falatnak tartják a borzhúst, bizonyára nem csúfoltak volna vele.

Annak idején a borz zsírából bakancskenőcsöt olvasztottak, bőrét meg „elvitte”, megvette a cigány, amiből a pemzlikészítők igen jó borotvapamacsot csináltak, de a bőre is használható volt.

Mondom, annak idején, hiszen manapság a legkisebb szatócsüzletben is különféle cipőkrémeket lehet vásárolni, és a borotvapamacs is kiment divatból, ma már egyszerűbb készhabbal borotválkozni. Így a borzászat ideje is lejárt, de valamikor, egészen a 60-as évekig, Pókában is borzásztak, mégpedig eredményesen.

Lejárt a borzászat ideje, és talán ez is indít minket arra, hogy leírjuk ezt a vadászati módot, ki tudja, lesz-e még valaki, aki ismeri és van-e hozzá lehetősége megörökíteni az utókornak.

Hogy hasznos-e a borz, vagy káros, arról már sokat írtak. Arról is, hogy „fuaroz-e a borz” vagy sem, azaz hord-e, raktároz-e barlangjába télire tartalékokat, kukoricát és más élelmet, de vadászatának ezen módjáról még egyetlen szakmunkában sem találtam említést.

A borz – mint előbb is írtam – téli álmat alszik, tehát a nyári, de főleg az őszi bőséget ki kell használnia, hogy minél több zsírt halmozzon fel a testében, amiből a hosszú téli napokon élédegél, átvészeli a szűkös időket. Tavaszra amúgy is úgy lefogy, hogy amikor elhagyja téli szállását, csak csont s bőr.

Falánk egy állat, megeszik jóformán mindent, még a dögtől sem riad vissza, de késő nyárban, ősszel gyümölcsökkel és különféle növényi eredetű csemegékkel próbálja a téli tartalékot összeszedni.

Kézenfekvő, hogy ősszel rájár a zsenge, az érőfélben levő kukoricára is, és mire a pókaiak „törökbúzája” beérik, már alaposan meghízott, jöhet a tél, megvan a fűtőanyag.

Persze, a gazda nem veszi jó néven, hogy letöri, megmucskolja a törökbúzáját. Na, ezért lett aztán a borzászat.

– Hogy megyek-e borzászni? Persze, hogy megyek.

– Akkor jüjjen fel sütétedés után – szolt Juon. – Nem kell lámpás, szép holdvilágos íjszaka ígérkezik.

Nem vártam én meg azt a bizonyos sötétedést, már szürkületkor ott voltam Juonkánál. Türelmetlenül ugyan, de kivártam, hogy ellássa a teheneket, faljon valamit és indulhassunk. Nem kellett sietni, mert a borz az nagy kényelmesen későre mozdul, megvárja, hogy sötét legyen és azután is még várakozik, spekulál, mielőtt elhagyná földvárát. Óvatosan kikukucskál, aztán kidugja a fél fejét, és

csak ha meggyőződik, hogy semmi veszély nem fenyegeti, akkor hagyja el a biztonságos jelentő borzlyukat.

A borzászat az valami régi atavisztikus módja a vadászatnak. Nem kell oda lőfegyver, nem kellene hajtók, nem kell sok vadász, csak két-három jó kutya, egy kétágú vasvilla és semmi egyéb.

Itt az ember és főleg a kutyák ügyességén múlik, hogy ki kerül felül: a vad vagy a vadász.

De ez a vad sem olyan akármilyen, mint a más vad, amelyik belenyugszik sorzába. Nem, a borz nem könnyes szemű őzike, nem buta nyúl, nem, a borz az egyéniség. Harcias, magányos fenegyerek. Ő nem adja olyan könnyen fel a harcot, ő szembeáll üldözőivel, megharcol velük, kicszelezi őket, karmait, fogait igen ügyesen használja, legény, akarom mondani, kutya legyen a talpán aki vele ujjat húz.

És az embernek sincs más fegyvere, mint az ügyessége, meg egy kétágú villája, amit arra használ, hogy a csíkos pofájú legényt a földre leszegezze vele. Másra hiába is használná, mert igen szívós állat ám a borz. Porolhatod a meghízott hátát, fel sem veszi, és a villaszúrás sem végez vele.

Ez a borzzal való harc kicsiben hasonlít Zrínyi Miklós, a költő harcára a vad-disznóval, vagy azokra a középkori vadászatokra, mikor még nem voltak lőfegyverek és a vadásznak lándzsával és késsel kellett szembeállnia a felbőszült medvével, az agyarátt csattogató vadkannal, vagy a több mázsás bölénnyel.

Végre elindultunk. A két kutya örömeben körülugrált minket, érződött az izgalom vibrálása. Az erdők alatt haladtunk, mindenütt az erdők szélén. A kutyák előttünk-mögöttünk kerestek. Keresték az erdőből kivezető nyomokat. Igyekezünk úgy menni, hogy a kukoricaföldeket érintsük. Néha elvakkantotta magát valamelyik kutya, de Juon a hangból megállapította, hogy nem az, amit keresünk.

– Egy nyúl után fut – jegyezte meg lakonikusan –, mindjárt visszajű.

Végigkerestük a Csonthordót, az Avasalját, a Csonka erdeje alatti részt, aztán kijutottunk a Zolti-féle, a Borbély tanyához. Leírom ezeket a határneveket, ki tudja, hogy száz év múlva lesz még valaki, aki emlékszik rájuk.

Leültünk az erdő szélén egy kicsit hallgatózni. Szép holdvilágos őszi éjszaka volt.

– Kicsit korán jöttünk – jegyezte meg Juon. – Később szoktak kijüni.

Kora este még az erdőben motoszkálnak, csak tíz óra felé merészkednek ki a mezőre, a földekre.

Elváltunk.

Ő visszament az erdő alatt egy darabig, lássa, hol maradt el a fiatalabbik kutya, hol csavarog. Én meg néhány lépést tettem a tanya melletti szilvafák felé, megpróbáltam pár szem szilvával enyhíteni szomjamat, éhségemet.

A titokzatos éjszaka, az egyedüllét régi emlékeket ébresztett bennem. Gyerekkorom elvarázsolt királyfia jelent meg előttem, aki azokban a titokzatos barlangokban lakik, ott a Nyáras erdejében, vagy itt a Csonkán.

Azok a furcsa üregek akkor még valami titkot rejtettek előttem, ma tudom, hogy csak borzlyukak, borzbarlangok, sok kijáráttal, és szellőzővel, s csak gyermeki fantáziám képzelte elvarázsolt herceg várának.

Alig sikerült a hold gyér fényénél néhány szilvát felfedezni, mikor álmodozásaimból egy kutya vakkantása rázott fel. Feszülten figyeltem, és valóban, nem

messze tőlem erőteljes, határozott ugatásba kezdett az egyik segítőtársunk. Éreztem, ez az igazi hang. Igen ez a kutya megtalálta, amit keresünk.

Egy-két ugrással máris ott teremtem az ugató kutyánál. Érdekes látvány fogadott.

Az alacsony részben letarolt kukoricában előttem az öreg kutya, vele szemben a borz. A kutya dühösen ugat, a borz meg csak áll, mintha az első fele magasabban lenne mint a fara, talán le volt ülve, látszott rajta, hogy felvette a támadó állást. A holdvilágnál jól láttam mindkét állatot.

Amint én ott teremtem a kutya mellett, az még dühösebben támadta a borzot. Az meg csak ült a helyén, és ha a kutya túl közel merészkedett, villámgyorsan odakapott mancsával. A kutya ügyesen tért ki az ütés elől és ugatta azzal a bizonyos álló ugatással, ami jelzi, hogy előtte a vad, és a vad áll.

Mit csináljak? Üres kézzel menjek neki a borznak?

Töprengésemből hamar magamhoz tértem, mert a borz, életem „első borza” serényen szedve rövid lábait elindult az erdő felé, utána meg mi ketten a kutyával. Próbáltam elejibe ugrani, de nem használt, ügyesen kitért előlem. Közben az öreg, tapasztalt kutya megpróbálta visszatartani, késleltetni haladását. Hirtelen beleharapott hol a borz hátsó felébe, hol a lábába, de amilyen gyorsan odakapott, pont olyan gyorsan elengedte prédáját, visszaugrott, mert a mogorva fickó, szaladását megszakítva, visszafordult és igyekezett mancsával elérni a kutyát.

Ilyenkor, miután lerázta üldözőjét, néhány gyors lépést tett az erdő felé, a védelmet adó sűrű erdő felé, ahol neki a vágatban a bokrok között előnyösebb a helyzete, ahol lerázhatja üldözőjét, ahol elérheti a menekülést jelentő borzlyukat, a borzvárat. A csatazajra Juon is ott termett, éppen akkor, amikor a borz elérte az erdőt. Megjött a másik kutya is, a fiatalabbik, a rámenősebb, amelyik még csak kevés pofont kapott a borzoktól. Dühödten támadt rá a csíkos fejű legényre, de már késő volt, mert az már elérte az erdőszél első bokrait.

Juon lihegve jegyezte meg:

– Na, ez is elment, az erdőben nem lehet lefogni.

A harc azonban tovább folyt, változatlan hevességgel támadt most már a két kutya. A haladás gyorsaságából arra lehetett következtetni, hogy a mi borzunknak nagy nehézségei vannak és nem tudja lerázni üldözőit, a kutyákat. Amerre a harcoló daliák tovahaladtak, zörgött az avar, nyomukban hajladoztak az alacsony bokrok.

Aztán mintha egyszercsak megállott volna a haladás. Egy helyben folyt az élethalálharc. A két kutya nem engedte el a borzot.

Kisvártatva mégiscsak kimozdult álló helyzetéből a párviadal és a menekülő csíkos fejű legény a szálás felé vette útját. Vesztére tette, ugyanis a szálásban a kutyák is jobban tudták támadni, mi meg pillanatok múlva ott teremtünk.

A kutyákat a mi jelenlétünk újabb támadásra buzdította. Érezték, hogy a nagy ellenfél fárad, hogy ketten csak bírnak vele, és az egyik előlről, a másik hátulról csipkedte, szüntelenül támadta. A borz ott követte el a hibát, hogy a kutyák minden egyes harapását meg akarta torolni. Ha az öreg kutya hátulról belekapott a frakkjába, rögtön visszafordult és odaütött a támadó felé. Igen ám, de ebben a pillanatban a másik, a fiatal kutya, amely előtte volt, az éppen visszaforduló borznak a fenekébe kapott. Nem várta meg a megtorlást, elugrott, a borz ütése elől kitért, de ezt a pillanatot most ismét az öreg kutya használta ki, odakapván a

most már ismét fedezetlen borzpopsihoz. Ha a fiatal kutyát elérte a borzmancs, az hirtelen felnyüszített, de változatlan dühvel támadott.

Ott forogtak-kavarogtak a szálasban, miközben a borz lassan közeledett a menekülést jelentő borzbarlang felé.

Gyorsan kellett cselekednünk, ha nem akartuk elveszíteni, ismét elveszíteni ezt az egyszer már elveszettnek hitt zsákmányt. Juon a forगतagban kereste a borz nyakát, amit a kétágú villa közé vehet, és leszoríthatja azzal a földre, én meg biztatgattam, lábatlankodtam. Valahogy csak sikerült elkapnia a legény nyakát és a villával földhöz szegezni.

De most mit csináljunk. A borz itt van a kezünkben, de ha Juon felemeli a villát, elszalad a zsákmány. Azonkívül is a borz elkapta a fiatalabbik kutya száját, és az a bizonyos törököt fogtam, nem ereszt szituáció állott elő. A kutya egy darabig még rángatta, rázta a borz fejét, de aztán az ő ereje is alábbhagyott, a patthelyzet most már látható volt, és ha nem segíünk sürgősen a mi kis kutyánknak, bizony bajba kerülhet. Már lélegzetet is csak nehezen tudott venni.

– Lépjen az orrára – mondta Juon. – „Lipjen az arrára” – ismételte jó Maros mentiesen. – Lépjen az orrára, mert attól rögtön víge van. Hiába üti, szúrja, az nem használ, a borz nagyon szívós, de ha az orrára lip, víge van!

Megpróbáltam, de nem sikerült. A gyér fényben a két állat fejét alig tudtam megkülönböztetni. Azonkívül is bakancsom sarka gumiból volt, ami határozottan jó, kényelmes járást biztosít, de erre a célra sehogy sem alkalmas. Juon kellett megmutassa miként megy az. A patkós bakancssarok – mert abban az időben ez így járta – egy határozott rácsapása megszabadította borzunkat kínjaitól.

– Tanulja meg – mondta Juon –, a borzot ütheti, szúrhatja, nem tész az semmit, de ha az orrára üt, vagy csak akár rálip, akkor azonnal víge van.

A mi fiatal kutyusunk, a tapasztalatlan vadász, akinek nagyobb volt az igyekezete, mint tudása, tapasztalata, nyüszítve, sírva próbálta kiszabadítani száját a borz harapásából, de ez a csíkos betyár nem engedett. A szorítás, a merev harapás még holtában sem engedett fel.

Nehézségünkbe került míg kifeszítettük a borz száját és kiszabadítottuk kutyánkat a görcsös szorításból.

Diadalmasan vittük zsákmányunkat ki az erdőből, ki a Zolti tanyája fölötti erdősarokra. A kutyák izgalomtól reszkető testtel, de azzal a bizonyos győzelmi tudattal, ami minden élőlényben benne van, ha egy kényes helyzetből megszabadul, „hurrá, mi élünk még!” érzéssel követtek.

Leültünk az erdőszélen. Lábunk előtt a zsákmány és mellé hasalva a két kutya. A fiatalabbik, mint a rossz gyerek, aki kikapott, szipogva nyalogatta sebeit, a felszakított pofáját. Az öregebbiken látszott, hogy elfáradt a nagy harcban, nyugodtan hasalt.

Én néhány szilvát próbáltam leszedni az erdő széléig húzó szilvafasor fáiról. Gondolom, ennyi idő után megbocsát a fennvaló és Zolti, hogy egy kupica szilvapálinkára valót megettem azon a holdvilágos éjszakán.

Csend volt, valóságos paradicsomi csend, ha a paradicsomban egyáltalán csend uralkodik. Beszélgettünk mindenről, életről, halálról, csendesen, halkan, ritka szavakkal, mint ahogy az a vadászok között szokás.

Hallgattam Juont, ő meg emlékezett.

– Tudja, Ferike, ha a maga idesapja akkor ingem nem ment fel a munkaszolgálat alól, ingem a Donnál már rég megettek vona a varjak. Tudja, akkor az öreg, mámint apám, ... ő volt maguknál a bács...

– Há, hogyne tudnám, Vaszi bácsi, akinek hajtottam a juhokat a fejéskor igen, igen...

– Oztán, hogy megkaptam a béhívót, el voltunk keseredve, főleg Róza sírt és mondta, hogy menjek be az udvarba. Előbb még nem is akartam kunyerálni, nem olyan az in természetem, de aztán mentem a Tekintetes úrhoz és mutattam neki. Mit lehet csinálni, kérdeztem.

– Nem tudom fiam, de add csak ide azt a behívót, holnap bemegyek a városba, és elmegyek Gyurkához.

– Há tudja, Razsnyai úr Udvarfalvárul, ő vót akkor a főszogabíró, há üsmeri, még mast is él, láttam nemrig a városban. Kérdi Razsnyai, hogy nincs neked – mámint a Tekintetes úrnak – mezei munkásra szükséged?

– Nekem nincs hálistennek, nálam még minden rendben van.

– Na, de nem kell neked egy kocsis a lovakhoz, vagy béres a tehenekhez, vagy nem kell neked egy juhász?

– Há tudja na, akkor apám vót maguknál a bács.

– Persze, hogy tudom, hiszen vakációban egész nap az öreggel voltam, beszélgettünk, hajtottam a fejéshez a juhokat, még most is hallom, amint mondja az Öreg; „Mână la strunga” (hajtsa az akolba a juhokat, hajtsd a fejéshez).

– Na, há ő vót a bács. Mondja a Tekintetes úr, hogy bács sem kell, éppen a Juon apja, mármint az én apám a bács, és nagyon meg vagyok vele elégedve, régi bútor az már nálunk.

– Nahát, mondja akkor Gyurka úr, nahát akkor miért jüsz hozzám, meg van oldva a kérdés. Nem mindegy neked, hogy Cocan Vaszi, vagy Juon a juhászod? Márpedig egy juhász, most amikor úgy kell a gyapjú a katonaságnak, de a sajt is a lakosságnak, szóval egy bács nélkülözhetetlen a gazdaságban és mint ilyent fel kell menteni a katonaság alól. Fel kell menteni, mandta a Főszogabíró úr, mert nélkülözhetetlen, fel kell menteni, amíg lehet.

– Há, így vótam én aztán maguknál papiron bács, olyan papirbács vótam, és ezért nem ettek meg engem a varjak ott valahol a Don-kanyarban. Mindig is mandtam a Tekintetes úrnak: ha akkor maga nincs, akkor ma én se vagyok.

Eltelt az idő, már éjfél felé járhatott. A keresztúri völgybe mintha halvány kis köd ereszkedett volna, de itt fent, az erdő széliben a hold talán még erősebben, fényesebben világított. A fák csodálatos árnyai, rejtelmes zugai mintha megteltek volna élettel. Hallgattuk a neszeket, az erdő éjeli hangját.

Aztán felcihelődtünk. Végimentünk a keresztúri szőlők fölött, végig az élúton, a Csonka keresztúri oldalán, és hazatértünk győzedelmesen.

Bennem mégis megmaradt egy kis rossz érzés, hiszen szegényebb lett az erdő egy mogorva fráterrel, egy élettel.

Jártam még néhányszor borzászni. Sohasem egyedül, mindig csak vele, Juonkával, ahogy mi hívtuk. Fogni kevés borzot fogtunk, nem is az volt a fontos, inkább csak a hangulat, az őszi esték, éjszakák hangulata.

Életem utolsó borzászatára is immár több mint egy negyedszázad távlatából tekintek vissza.

Akkor már elhatároztam magam, hogy az életre szavazok és nem a halálra, valami jobbra, mert... bajunk, gondunk halmozódott fölösen Ceaușescu birodalmában.

Apáméknál jártam a falunkban, Pókában, otthon voltam néhány órára. Siettem vissza Vásárhelyre, de a szép őszi idő, a kellemes, tiszta levegő, a szülők ragaszkodása, mindez csak késleltette indulásomat. Éreztem, tudtam, hogy nemsohára elválnak útjaink, és nem tudom mikor láthatom őket megint. Ezért is halogattam az indulást.

Amikor már éppen beülök az autóba, hogy induljak hazafelé, elmegy a kapunk előtt Juon. Nagy sebtiben kiszállok, üdvözöljük egymást, kérdezzük, hogy van, mint van, mi járatban.

Egyszer csak azt mondja Juon:

– Ma este, éjjel szíp idő lesz, jűjjen, menjünk el borzászni, úgyis rég nem vótunk és kitudja mikor lesz még ilyen alkalmunk. Az idő is szíp, borz is van, ráérünk, miért ne menjünk.

Hiába próbáltam magyarázni, hogy haza kell mennem, vár a család, nem segített. Énem mélyén, magam is szívesen vettem, hogy most, talán életemben utoljára, elmegyek ezen a kellemes őszi estén egyet sétálni, mindegy, milyen eredménnyel térünk meg, inkább a hangulat kedvéért, a régi barátság, Juonka kedvéért!

Abban az évben jó erős kutyái voltak Juonnak, ezeket nem ismertem, hiszen utolsó borzászatunk óta eltelt egy negyedszázad. Hol vannak már azok a régi borzászó kutyák, a Lumpi és társai!

Megcsendesedtem én is az eltelt negyedszázad alatt. Ma már nem bírom úgy a hegymászást, mint akkor, amikor mi ketten az első borzunkat fogtuk a Zolti-féle tanya fölötti erdőben.

Juonkán nem látszott az idő múlása. Most is pont olyan szikár, kemény legény volt, mint akkor valamikor a negyvenes évek végén.

Csendesen ballagtunk fel a Csávási-hegyre.

Gondjainkról és az emberekről beszélünk. Az emberekről, akik mintha nem is lennének már emberek, hanem inkább farkasok, vagy talán még azok se, hanem valami speciálisan kitenyésztett fenevadak. A diktatúra szüleményei, szörnyszülöttei.

– Hagy megéljen az ember, neki is alyannak kell lennie – állapította meg nem kis keserűséggel Juon.

Nem válaszoltam, mintha meg sem hallottam volna ezt a szomorú megállapítást, csak magamban igazoltam elhatározásomat, hogy én innen, ebből az országból elmegyek, legyen ami lesz, én itt nem maradok! Ennek a bandának nem leszek én kiszolgáltatottja!

A kutyák jól dolgoztak, szorgalmasan kerestek, de egyelőre még semmit sem találtak, illetve lehet hogy az ő finom orruk sok izgató szagot fogott fel, csak éppen nem azt, amit most keresünk, mert ők csak tudták mit is keresünk tulajdonképpen, talán jobban is, mint mi, nem indultak el egy-egy „rasz nyúl” nyomán!

Juon elment a Zsellér tanya felé, én meg a Varjúszéken baktattam, nézelődtem, vártam vissza őt, aki a Bocokban próbált szerencsét.

Az egyik kutya ott keresgélt előttem, izgatottan szaladgált, hol elszaladt be az erdőbe, hol meg le a szőlők felé.

Elöttem egy kis föld, egy tábla, azt hiszem a Kardos Jóska földje, nemrég takaríthatták be róla a lóhere sarjút.

Az erdő felől orrát földre tartva szaladt előttem keresztbe a kutya. Szembe velem meg egy szürke árnyék közeledett. Nem hittem a szememnek. A borz meghalotta a mi neszünket, és saját nyomán igyekezett vissza a sűrűbe, az erdőbe. Így találkozott az őt kereső kutyával azon a kis mezőn, az áttekinthető kaszálón, épp előttem. Nem lehetek tőlem távolabb húsz méternél, amikor éppen összeakadtak.

A kemény, erős üldöző egyetlen harapása meggyőzte a csíkos urat, hogy itt baj van, ez több kettőnél, itt vigyázni kell, mert ez a hatalmas kutya nem tréfál!

A tapasztalt kutya, miután megállította az ellenséget, megállott szembe vele és ugatta. Nem támadta, várta míg a társa is megérkezik, a borz amúgy sem lehet tovább, mert ő azt ereje tudatában megakadályozza, és miért reszkírozzon egy támadást egyedül, amikor ketten könnyebben elbánnak az ellenséggel.

Néhány lépés után én is ott termettem, és a kutya mögött állva figyeltem az eseményeket. Vártam, hogy mi lesz most. A kutya meg ugatott, azzal a biztos, nyugodt hanggal, amivel egy rutinos harcos jelzi az előtte álló vadat és várja a segítséget. Semmit sem akar elhamarkodni, ha kell, beavatkozik, megállítja a borzot. De minek azt, amikor a borz amúgy is áll. Tudta, hogy az idő neki dolgozik, jön az erősítés és akkor már egészen másképp néz ki a dolog, megváltoznak az erőviszonyok.

A borz meg ült vele szemben és várta a támadást, amit – látszott rajta – azonnal megtorol. Nem tréfál, karmai, fogai igen veszélyes szerszámok.

És így állunk egymással szemben, ott a borz, itt a kutya és én meg a kutya mögött, mint néző ebben a izgalmas színjátékban. Lehet, hogy a kutya elvárta volna, hogy beavatkozzam a harcba, de nekem eszem ágában sem volt bántani a borzot, különben is, nálam semmiféle szerszám nem volt. Puskámat az autóban hagytam, mert Juon szerint borzászáskor egy fuszulyka karó is többet ér, mint a lőfegyver, minek cipeljem akkor, karót vagy villát miért hozzak, mikor Juonnál ott a kétágú borzászó villa, és amúgy sem volt nagy kedvem az öldöklésre.

Én akkor már az életre szavaztam, nem a halálra.

Amint így állunk, szemben velem a csíkos pofájú lovag, a mogorva harcos, hirtelen vad ötletem támad.

Minek a halál, minek pusztítsak még én is, mikor semmi értelme annak. A borz amúgy sem tesz jelentősebb kárt, a törökbúza amúgy se a miénk, a borz zsírja ma már a kutyának sem kell, bőrét a cigány nem veszi meg, „csak csufalkodik az emberrel”, mondta Juon, hát akkor meg miért bántani az éjjeli erdők-mezők csavargóját, ezt a harcias legényt, aki ilyen bátran képes velünk szembeszállni.

Mi történik, ha én most ezt a nyugodtan ugató kutyát megfogom és időt adok a legénynek, hogy elhordja irháját. Nem is kell messze mennie, mert az erdő széle csak itt van egy kőhajításnyira.

A gondolatot tett követte. Lehajoltam a kutyához, óvatosan, hiszen nem tudhattam miként fog a számára ismeretlen vadász mozdulatára reagálni. Nyugtató

hangon rászóltam, megfogtam a nyakát és visszatartottam, talán egy kicsit vissza is húztam.

Csak erre várt a csíkos haramia. Amilyen gyorsan rövid lábai vitték, elviharzott az erdő felé. Mire a másik kutya is megérkezett, már csak a hült helyét és a nyomát találta a tarlón.

Sietve jött Juon is és kissé kételkedve kérdezte:

– Megvan?

Én meg sajnálkozó álszent módjára válaszoltam:

– Sajnos elment.

Felcsattant Juon:

– Hogy hagyhatta, hogy elmenjen. Ember, én ilyet még nem láttam, nem értem meg, amióta barzászni járok. Hallattam, hogy fagja a kutya, és mégis elment?

– El! – feleltem, mint egy csínytevésen rajtakapott gyerek.

– Na, magára se lehet a barzászatot bízni – mondta keserűen.

Később aztán, miután haragja lecsendesedett, próbálta szépíteni a dolgot, de én nem vettem tőle rossz néven felháborodását, hiszen neki volt igaza, csak nem mertem neki bevallani.

Azóta eltelt egy újabb negyedszázad, de első borzászatom óta már több mint egy fél évszázad is. Sokszor találkoztam csíkos pofájú remetével. Nem bántottuk egymást, minek is, hiszen ő nem vétett nekem, miért bántsam akkor én őt.

Új hazámban, Bajorországban szinte naponta kijárok az erdőbe. Ősszel, ha gyakran végigmegyek az erdőkkel határos kukoricaföldek szélén, soha sem találok letörött csöveket, vagy más jeleket, ami a borz kártevéséről árulkodna. Pedig, van itt is borz. Elárulják a nyomok a sáros utakon és a sok borzbarlang, előttük meg a kihordott friss agyag mutatja, hogy lakója van a barlangnak, aki szorgalmasan tisztogatja, építgeti várát. A borzvárat, ami gyermekkorom fantáziáját annyiszor felcsigázta.

7. Madárvédelem Pókában

(id. Tolvaly Ferenc)

Hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy mi, az ezredforduló emberei találtunk fel szinte mindent, a repülőt, a számítógépet, és még ki tudja, mi mást. A természetvédelem és a zöldek mozgalma, ez aztán igazán a mi érdemünk, mert hogy az előttünk élők, a régiek, azok a természetet csak kizsákmányolták... Nagy tévedés volna, ha tényleg így gondolnánk, mert hiszen még a mi kicsi falunkban is volt annak idején „zöld mozgalom”, természetszeretet, természetvédelem.

Az ökológiai mozgalom legjelesebb „képviselője”, a madárvédelem művelője már a századforduló előtt és persze azután is, egészen haláláig, nagyapám, Tolvaly Ferenc volt (1873–1942). Nyomatásban megjelent számadásai szerencsére fönmaradtak a könyvtárakban (sajnos, kézíratai nem), és ma, amikor ezt a falutörténetet írjuk, őt is megszólaltatjuk, elbeszélgetünk vele is, azzal az emberrel, aki már a XX. század elején madárvédelemről beszélt, és a madarak hasznáról-káráról értekezett. „Pókában a madárvédelem 1894–5–6-ban kezdődött” – írta a Marosvásárhelyen megjelent Vadászújság 5. számában. De nem

csak a Vadászújságban (1926. jan. 22., 53. sz.), hanem Brehm *Az állatok világa* című összefoglalójában, annak 1930-ban magyarul is kiadott változatában többszöri említést találunk Pókáról. Érdekes, hogy egy ilyen világhírű munkában a mi kicsi falunk is szerepel, de így van.

Az elvesztett első világháború után a győztesek igyekeztek a magyar értelmiséget, éppen azokat, akik vezethették volna a népet, elüldözni vagy elhallgattatni. Sokan kerültek börtönbe, sokan elhagyták Erdélyt, és akik itthon maradtak, azok is hallgatásra voltak ítélve. Tudták nagyon jól, hiszen a saját bőrükön tapasztalták, hogy hallgatni kell, mert az államhatalom ezen a téren nem ismer pardont. Tolvaly Ferenc, akit 1918 telén haditörvényszék elé állítottak, majd megjárta a iasi-i börtönt, és csak egy hajszálon múltott, hogy nem végezték ki, magába roskadva éldegélt szeretett falujában, kertjében, és mint aktív ember, akinek a vérében volt a tevékenység utáni vágy, nem tudott a kényszerű tétlenségbe beleynugodni, ezért kiutat keresett. Csak így lehet megérteni, miért fordította minden tetterejét olyan irányba, ami ő magát kielégítette, a hatalmasokat pedig nem sértette.

A nagy kert, de a környező erdők, mezők is ideális lehetőséget biztosítottak a természet megfigyelésére, a „madarászat”, az ornitológia művelésére. A XIX. század végén a madár-megfigyelések nagyobb szerepet játszottak, mint manapság. A századforduló idejében szerzett ismereteken alapszik a mai ornitológia, mely ismeretek számos természetbúvár kis részletkutatásaira épülnek. Ilyen kutató és természetbúvár volt falunk szülőtte is, aki madártani tevékenységét a madarak gyűrűzésével kezdte, még az első világháború előtt. A madárgyűrűzés abban állott, hogy az elfogott madarak vagy a fészekben ülő fiókák lábára egy számmal és betűvel megjegyzett alumíniumgyűrűt rögzítettek, melyről, ha a madár valahol vándorlásai közben „kézre került”, akkor a kutatók meg tudták állapítani vonulási útját, viselkedését, életkorát stb. Jó példa erre a „mi fecskéink” fölismerése Egyiptomban, vagy az, hogy a Közép-Európában költő gólyák Dél-Afrikában kerültek kézre, miután sok ezer kilométeres utat tettek meg. Látványos eredményeket ugyan a madárgyűrűzés nem hozott, de a pontos adatok ezreiből a szakemberek fontos következtetéseket vontak le.

A madarak gazdasági hasznát vagy kárát azonban könnyebb volt dokumentálni, érdekesebb is volt az ezzel való foglalkozás, ezért nagyapám érdeklődése is egyre inkább a madarak életterének kibővítése és megtelepítése felé fordult. Ez a tevékenység a hazai tájakon költő, itt élő, vagy a tél folyamán ide költöző fajok egyedeinek megfigyelésében, sőt (egy faj, a fácán esetében) betelepítésében is állott, miközben a gyűrűzést sem hanyagolta el.

Ha a pókai madárvédelemről és Tolvaly Ferenc munkásságáról pontos képet akarunk alkotni, nem hagyhatjuk figyelmen kívül az akkori mezőgazdaság és a gyümölcskertészet helyzetét sem. Abban az időben nem voltak még ún. insecticidek, vagyis olyan permetezőanyagok – mint később kiderült, az emberi szervezetre is káros mérgek –, amelyekkel a gyümölcsösök, a gabonaföldek kártevőit, főként a hernyókat hathatósan irtani lehetett volna. A gazda ki volt téve ezen kártevők támadásainak, anélkül, hogy valamit is tehetett volna ellenük.

A pókai Kukucsi-kert, a patak menti bokros rész, amelyen megfigyelő utat (ösvényt) épített, és a Temető útja, a szomszédos temető, valamint az egész gazdasági udvar és a gyümölcsösök (összesen több mint tíz hektárnyi terület) ideális alapfeltételeket biztosított a különböző madárfajok megtelepedéséhez. Ezen alapfeltételekből kiindulva többféleképpen is igyekezett a hasznos madarakat idecsalogatni. Az életfeltételeket azzal teremtette meg, hogy a „kertben” különböző létesítményeket hozott létre. A patakparton a nagy cserefák alatt terebélyesedő bokrokat meghagyta, nem tisztította meg az aljnövényzettől, amivel az

énekesmadaraknak kitűnő búvóhelyet, fészkelőhelyet biztosított. Amint ő maga írta, „a fák, cserjések évről évre való szaporítása” és „a területet középen átszelő (...) állandó vizű kis patak” ugyancsak odacsalogatta a madarakat (Vadászújság 9. sz. 141.). A Temető útján ugyanígy megmaradtak a nagy, százados cserefák alatt a bokrok, és hogy vizet is biztosítson kedvenc madarainak, főként a fülemüléknek, egy alacsony vályút tett ki, amiben mindig volt víz, odacsalogatva a csalogányokat, noha azok inkább a patak martját, a vizesebb részeket kedvelték, mégis, abban az időben a Temető útján több fülemülepár is fészkelte. A faodvakban, repedésekben, résekben költő madarak életterét, fészkelési lehetőségeit mesterséges odúk készítésével és kihelyezésével segítette elő. Hogy a mesterséges odúknak a madarakkal való elfogadtatása nem ment könnyen, maga is megírta a Vadászújságban (*Madártelepemről*, 9. sz. 140.), ahol így panaszkodott: „100 db fészkelő odút rendeltem a kőszegi állatvédő egyesülettől, 3-féle méretben. 1903 őszén, utasítás szerint, ki is függesztettem azokat (...) 1904 tavaszán (...) 100 db. házikóból alig 10–12-nek került néhány szécinke és 2 nyaktekercs párban méltó gazdája (...) Volt bosszúság, de eredmény szinte semmi.”

Talán sikeresebbnek vélte, és jellemző kitartására, hogy megpróbálkozott a mesterséges fészkek mellett öreg fába vésett fészkelőodúkkal is. Amint *Madártelepemről* című cikkében írja, „...10 nap alatt 15 db élőfába vésett kész odú (...) várta sorsát. Az eredmény nem maradt el. Kitettek magukért a seregélyek, (...) a télen át etetett cinkék sem lettek hűtlenek, mind itten maradtak.”

Azt is felismerte, hogy a magyarországi cégektől rendelt gyári odúkat az otthon, Pókában olcsóbban elkészítettek is jól pótolják. A mesterséges madárodúk készítéséhez 20–25 cm átmérőjű fatörzsdarabokat használt, melyeket 25–35 cm hosszú darabokra vágatott. Ezeket (nagy részben nyírfatörzseket) kerékagy fúróval kifúratta, és az így kifúrt fatörzs mindkét végére (a leendő odú aljára és tetejére) egy-egy deszkafedőt szegeztetett. Bejárónyílásnak mintegy 3–5 cm átmérőjű lyukat furatott az odú oldalára, attól függően, hogy azt milyen madárfajnak szánta. Természetesen voltak másként kiképzett fészkelőhelyek is, széles bejáróval. Miután ez a munka elkészült, már csak a felfüggesztésre szolgáló oldalléc hiányzott, amit néhány szeggel az odúhoz erősítettek, és Máthé Jánoska, a „Madárkirály” máris felmászott a fára, és felszegezte az odút a megfelelő helyre, mert az sem volt mind-egy, milyen irányba néz a bejárónyílás, milyen magasan van az odú stb. Mindezek a tényezők igen fontosak voltak ahhoz, hogy a madarak valóban „otthon” érezhessék magukat, és tényleg el is fogadják a kis építményt saját fészkelő- és költőhelyüknek.

Egy utolsó még megmaradt odút a székelyudvarhelyi AVES-alapítvány mint ereklyét őriz.

Érdekes megoldást talált a seregélyek odacsalogatására is. Ez a madárfaj nem olyan igényes fészkelőhelye megválasztásában, szívesen elfogadja az emberi települések közvetlen közelében elhelyezett odúkat is, sőt az épületek falában található réseket is szereti. Ezért a kocsisín délre néző deszkaoromzatának belső felére számtalan seregélyeknek szánt fészkelőhelyet is elhelyeztek. Ezek kisebb ládák voltak, megfelelő méretű bejárónyílással. Hogy a madármegfigyelés könnyebb legyen, a láda fedele levehető volt. Természetesen a „seregélytenyésztést” nem minden gazda nézte jó szemmel, mert bizony ezek az örökmozgó, fürge madarak noha tavasszal és egész nyáron is azzal, hogy nagyszámú rovar pusztítanak el, nagy hasznot hajtanak (és hajtottak különösen akkoriban, amikor még nem voltak rovarirtó szerek), ősszel azonban, amikor seregestül szállták meg a féltve őrzött szőlőskeretet, tetemes károkat okoztak.

Tudta, hogy a Fennvalónak nincsenek kizárólag „hasznos”, vagy „kártékony” teremtményei, hanem csak olyanok, akik élnek, esznek, szaporodnak, és maguk is áldozatai lesznek egy másik faj egyedeinek.

A madarak védelme azonban nem csak abból állott, hogy fészkelési lehetőséget teremtett számukra mesterséges odúk kihelyezésével, vagy épp a szabadban költőknek csalitos, bokros helyeket alakított ki. Legalább ennyire fontos volt, hogy számukra a szaporodás idején szükséges nyugalmat is biztosította.

A hosszú és kemény telek, melyek abban az időben Erdély-szerte igen gyakoriak voltak, nagy megpróbáltatások elé állították az itt telelő madarakat. Amikor a természetben elfogytak az eleségek, amikor hó borította az erdőt és a mezőt, a kert szorgos napszámosai bizony ínséges helyzetbe kerültek. Ha ilyenkor télen nem segítjük át őket ezen az ínséges időszakon, nagy részük elpusztul, és akkor nem marad közülük elég a fészkeléshez, a szaporodáshoz, majd a kártevők pusztításához.

Tolvaly Ferenc volt az első, aki Erdélyben a téli madáretetéssel foglalkozott. Azokat a madarakat, melyekre nyáron is „szüksége” volt, főként a cinkéket, pintyeket, sármányokat átsegítette a téli időszakon, remélve, hogy azok aztán odaszoknak a kertbe, és tavasszal is ott költenek majd. Hamar felismerte azonban, hogy a kitett madáreleség javát a verebek pusztítják el, és a cinkéknek, más énekeseknek alig jut belőle. Ezért készítette el nevezetes, etetővel egybekapcsolt „verébfogóját”, melyről még Brehm is említést tesz: *„Tolvaly kiváló madárvédő az Erdélyben levő Póka községben rendkívül eredményesen működő verébfogót szerkesztett.”* (VIII. kötet, 220.)

Az etetőcsapdával jól ellenőrizhette, sőt szabályozhatta is a következő nyári madárállományt. A verebekkel együtt a csapdába szorult énekesmadarakat, miután meggyűrűzte őket, szabadon engedte. Madáreledelnek a csépléskor megmaradt ocsút használta, valamint a cséplőgép alatt összegyűlt különféle gyommagvakat és a cinkék kedvenc ételét, a kendermagot. Abban az időben nem minden évben termeltek napraforgót, ami köztudomású a cinkék, sármányok, pintyek kedvenc eledele.

Az etetők elkészítése külön szertartás volt, ezeket nem egyedül csinálta. Ketten voltak a mesterek. A Tekintetes úr ott ült egy széken a műhelyben, Laci pedig, a szolga és barát, a bizalmi ember és ezermester pedig faragott és fűrészelt, miközben beszélgettek. A csapda-etető készítése időtöltés és alkotómunka volt egyszerre.

Emlékszem a hosszú, téli estékre, amikor Nagyapám a „műhelyben” ült és én kisgyerekként ott lábatlankodtam. Lacibá (nekem Laci bácsi, Szöllösi László) eközben építette a madáretetőket, csapdákat, újabbakat és jobbakat, mint a régiek, és beszéltek az erdőről, mezőről, fákról, füvekről, vadakról, vadászatról, de főleg a madarokról. A mai ember a sok izmus által már szinte skatulyákra beosztott agyával talán nem is képes megérteni azt a különleges viszonyt, ami kettejük között az évek folyamán kialakult. Ez a viszony sem alárendeltségi, sem fölrendeltségi nem volt, inkább egymást kiegészítő egyenrangúság. Valószínűleg már akkor elkezdődhetett, amikor Szöllösi Laci társaival elindult a rongyosokhoz, a Tekintetes úrtól kapott fegyverekkel. Laci asztalos, ács, ezermester, madarász, vadász és szinte családtag volt egyszemélyben. Ő egyszerűen „Laci fiam” volt, és a mai ember talán csak elképzelni tudja, mit is jelenthetett ez az akkori időkben.

Nagyapám a kertben nem tűrt ragadozókat. Pusztította a sündisznókat, mert azok bármennyire hasznosak is, de a földön fészkelő madarak fészkeit tönkretették, és a madárvédelem, a fácántenyésztés nem lehet sikeres ott, ahol sok a sündisznó. A macskák ugyancsak nagy ellenségei az énekesmadaraknak, azokat sem tűrte meg a kertben. Szarka, szajkó, varjú tudta, hogy a kert számukra tiltott terület, messze el is kerülték, de ha valamelyik mégis

odatévedt volna, megjárhatta, mert nem csak a gazda, de a madarász is rápuskázhatott. A ragadozókhöz való „viszonyát” jól jellemzi ez a mondata: „Gyérítsük, ritkítsuk a valódi ragadozókat, de ne irtsuk!” Nem csoda, hogy dr. Tavaszy Sándor, püspökhelyettes, filozófus, Póka elszármazott fia, aki minden nyáron meglátogatta az ősi kúriájukban élő testvérét, Jós-kát és részben itt töltötte nyári szabadságát is, ezt a Tolvaly-féle kertet többre becsülte, mint a kolozsvári botanikus kertet, mondván, hogy ez a kert vadabb, de mégis szelídebb. Itt szebben énekelnek a madarak, mint Kolozsvárott.

Hogy ezt a szülőföld varázsa okozta-e, vagy tényleg így is volt, ma már, több mint hatvan évvel később, nehéz lenne eldönteni.

Nagyapám nagyon szerette a madarak dalát és színpompás ruháját, mégsem tartott madarat fogságban. Meggyőződése az volt, hogy a szabadság a legnagyobb kincs, amit egy teremtmény élvezhet, maga is volt rab, és azt nem kívánta egyetlen élőlénynek sem.

Vadászember is volt, de még inkább vadvédő. Nem szerette a népes-hangos vadásztársaságot, a nagyszámú terítéket, a felvágós kocavadászokat. Ezért is furcsa, hogy ennek ellenére vidékünk egyetlen vadászmadarát, a fácánt a környéken elsőnek ő telepítette be, és a fácánállományt igen nagy áldozatok árán is megpróbálta felfejleszteni. Mégsem lőtt soha egyetlen példányt sem, inkább élvezte a színpompás kakasok berzenkedését, a tojók odaadó gondosságát, amint csibéiket vezetgetik. Talán a fácántenyésztést is azért szorgalmazta, mert ettől a madártól is azt várta, hogy a mezőgazdaság rovarellenségeit megtizedelje, ezzel a termés hozamokat javítsa.

A Kukucsi-kert, a Patak partja, a Temető útja (vagy ahogy a fiatalabbak annak idején nevezték, a Szerelmesek útja), a Madárvár, a Szieszta, a Fűzfánfityegő, a madáretetők, halála után is egy ideig emlékeztettek még munkásságára, mígnem azokat is elvitte az enyészet. A patak partján csattogó fülemülék dala, rövid nyári éjszakákon át, most is emlékeztet egy régi pókaira, akit kemény fából faragtak ugyan, mégis mindig megmaradt embernek.

Munkájának elismeréseképpen a Magyar Madártani Intézet levelező tagjának vette fel.

Hans Salmen *Die Ornis Siebenbürgens* című munkájában Erdély legkitünőbb madárvédőjeként említi: „Als hervorragendster Vertreter des siebenbürgischen Vogelschutzes ist Franz Tolvaly zu nennen.” (I. kötet, 57.)

8. A szövetkezeti mozgalom és a kereskedelem

Erdély területén a tulajdonképpeni gazdasági fejlődés csak az 1867-es kiegyezés után kezdődhetett el, a szövetkezetek, különösen hitelszövetkezetek felállítására addig nem kerülhetett sor. Csak közösségi takarékpénztárak, illetve kiségitőpénztári egyletek alakulhattak, alacsony alaptőkével. Ez az állapot az 1848-as jobbágyfelszabadítás után gátolta a gyors ütemű tőkegazdálkodás kibontakozását a mezőgazdaságban.

Erdélyben a szövetkezeti eszme terjesztésében, a szövetkezeti mozgalom elindításában három szervező egyéniség tevékenysége említhető meg: Gidófalvi István szászrégeni közjegyző, Vasile Osnada vajdahunyadi tisztviselő és Karl Wolfé. [88.] Ők azt remélték, hogy a szövetkezetek a gazdasági együttműködés mellett a társadalmi tevékenység által is közelíteni fogják egymáshoz a különböző nemzetiségeket. Az egyik intézmény, amely felkarolta és népszerűsítette a szövetkezeti mozgalmat Erdélyben, a református egyház volt. Papjai élen jártak a szövetkezetek magalakításában és ezek vezetésében, mint elnökök, igazgatók és jegyzők.

Kezdetben a hitelszövetkezeti mozgalom terjedt el, mert a tőkehiánnyal küzdő gazdaságok helyzetén kellett segíteni. Ennek érdekében Erdélyben 1893 és 1907 között 410 faluban alakult hitelszövetkezet. Maros-Torda megyében 60 faluban, többek között Pókában is, 1893-ban. Hatásköre öt településre terjedt ki: Pusztalmásra, Nagyercsére, Mezőmojosra, Toldalagra és Unokára. Kezdetben a tagok létszáma 145, az üzletrészek száma 178, illetve ezek értéke 8900 korona volt. [36., 134. l.] A szövetkezet, mivel elsősorban a kiskgazdák érdekeit kívánta szolgálni, 1905-ben 194 hold földet vett meg 45 kiskgazda számára. Ily módon több olyan törpebirtokos jutott saját birtokhoz, aki addig feles vagy harmados földet volt kénytelen művelni. A szövetkezeti mozgalom vezetői tudták, hogy a hitelszövetkezetek vezetésére hozzáértő és lelkiismeretes emberekre van szükség, ezért a tagság körében nagy gondot fordítottak a megfelelő vezetőség választására.

A múlt század végén Pókában Teleki József református lelkész volt a hitelszövetkezet alakításának kezdeményezője és vezetője, később idős Nagy Sándor volt a könyvelője és Moldovan Simon H. a pénztárosa. Az igazgatóságban minden fent említett falunak volt egy képviselője. Id. Nagy Sándor halála után fia, Nagy Ferenc lett a könyvelő. Az intézmény előnyös kamatú hitelek nyújtásával segítette a kiskgazdákat és másokat is szükség esetén. Vagyona és irattára a második világháború idején elkallódott.

A településen a hitelszövetkezet mellett a szövetkezeti mozgalom terjedésének eredményeként az 1900-as évek elején megalakult a Hangya fogyasztási szövetkezet. Ennek kezdeményezője is Teleki József református lelképásztor volt, később támogatóra talált a szövetkezeti mozgalom Bud Tibor kántortanító személyében. A székházat a falu központjában építették fel, ebben az épületben állott a tagok, a falu és szomszédos falvak lakosságának szolgálatában az 1950-es évek végéig, amikor a volt Köntzey-belsőség területén felépült az új székház. A Hangya fogyasztási szövetkezetben a vásárlók számára minden, a háztartásokban szükséges árut meg lehetett találni. Az iskolások a füzetet (írkát), ceruzát, tintát itt vásárolták, de levélpapír, bélyeg, dohánytermékek és vegyszerek is megtalálhatóak voltak. A harmincas években tojás ellenében is vásárolhattak a lakosok, ami nagyon előnyös volt a szegényebb családok számára. Ugyancsak ebben az épületben kapott helyet a kocsmá is, és ennek is volt mindig látogatója. A szövetkezetet több tagból álló igazgatótanács vezette, amelynek elnöke a 20-as, 30-as években Adorján Lajos református lelkész volt, jegyzője pedig dr. Tavasz József. Ebben az időben a fogyasztási és értékesítési Hangya szövetkezet központja, áruraktára Nagyenyeden volt, 1940 után pedig Marosvásárhelyen székelt, mint Erdély-részi Hangya. A második világháború idején a pókai fogyasztási szövetkezet árutartaléka és iratállománya súlyos veszteségeket szenvedett. Az 1945–48. évi hatalomváltás után elhagyták a Hangya nevet, helyette a Kaláka nevet vette fel az intézmény, s közben változások történtek a vezetőségben is. Miután megalakult az Országos Falusi Szövetkezeti Hálózat, egyre inkább érvényesülni kezdett benne a felülről jövő irányítás elve és gyakorlata, és ezzel párhuzamosan csökkent a volt szövetkezeti tagok beleszólása is az intézmény életébe. 1950-ben a szövetkezetek vagyontát a Centrocoop vette át, anélkül, hogy a részvényeseket megkérdezték vagy kártalanították volna. A későbbi években a volt szövetkezet épületében működő vegyes üzlet a legfontosabb háztartási árucikkek forgalmazása mellett a lakossági cukor, olaj, rizs, petróleum stb. fejadagok kiosztására is szakosodott az 1989-as fordulat előtti években.

A fogyasztási szövetkezet üzletvezető boltosa a 30-as években Csegedi András volt, azután Földes Mihály lett, aki e tisztséget a második világháború utáni években is kellő szakértelemmel töltötte be. A későbbi vegyesüzlet boltosai voltak: ifj. Sárkány András, ifj.

Sárkány János, Csegedi (Nagy) Zsuzsanna, ifj. Csegedi József és ifj. Csegedi Sándor. Jelenleg az épületben vegyesárut forgalmazó bolt és kocsmá rendezkedett be.

A falu kereskedelmi életében a fogyasztási és értékesítési szövetkezet mellett, a lakosság szükséges árucikkkel való ellátásában még szerepet játszottak a magánkereskedők boltjai is. Az 1900-as években és az 1920-as évek elején Goldstein Mihály tulajdonában működött egy különböző árucikkeket forgalmazó bolt. A 20-as évek végén Dicker Sándor vegyesboltja járult hozzá a háztartásokban szükséges árucikkellátásához, a család 1944. évi elhurcolásáig. A 40-es évek elején idős Csegedi József tulajdonában volt háztartási árucikkeket forgalmazó bolt. 1989 után a volt szövetkezet utódaként működő vegyesbolt mellett, jelenleg még két bolt működik a faluban: az Alszegezen Kelemen István Kelinda nevű boltja szolgálja a vásárlókat, a Felszegezen pedig Székely Márton Mini ABC nevű boltja. Ezek az üzletek nem csak fűszereket, vegyszereket stb. árusítanak, hanem az utóbbi években kenyérral is ellátják a lakosság egy részét. Az említett boltokon kívül még két bár (Evelin bár, Halász bár), egy kocsmá (fogadó) áll a fogyasztók rendelkezésére. Habár az utóbbi években a lakosság lélekszáma csökkenő irányzatot mutat, a kereskedői szellem mégis teret nyer a faluban. Újabban a legszükségesebb építőipari áruk is megtalálhatók a Péntek Attila tulajdonát képező ilyen jellegű üzletben.

9. Az ipar

A földművelés és az állattenyésztés mellett az iparnak azokat az ágait művelték a falu lakói, amelyek éppen az említett foglalkozást voltak hivatva szolgálni. A lakóházra és gazdasági épületekre ismeretlen időktől fogva szüksége volt a lakosságnak. Ezeknek a megépítéséhez ácsra, vályogvető-, nád- vagy szalmazsupfedél készítőre volt szükség. Az építőanyag minőségének és az építéstechnikának a fejlődésével az építkezésekben nem csak az ácsok játszották a főszerepet, a kőművesek és az asztalosok is. Feltételezhető, hogy a tulajdonképpeni ipar megjelenése előtt a földművelő ember maga készítette el legfontosabb közszükségleti cikkeit, különösen ruházatát és szerszámainak egy részét. A leölt állatok bőrből bocskort, felsőruhákat, sapkát készített. Fából készítette a gereblyét, villát, szekérellékeket, földporhanyító szerszámok nyelét, tilót stb.

A település viszonylatában a legrégebbi iparosember, akiről feljegyzés van, Gede Péter ácsmester volt, aki a régi református templom 1706-os munkálatai során az ácsmunkát végezte, vezette (lásd *A református egyházközség története* c. fejezetet). A XX. század elején és közepe táján az ácsmesterséget a település területén id. Kardos József és Dobai János gyakorolták. Ők tartották rendben és építették a falu területén fából a hídakat, kerítéseket, a közutak kávéit és ágasait.

A XIX. század végén a feljegyzések említést tesznek a faluban tevékenykedő asztalosmesterekről; 1862-ben Ötvös Imre, 1879-ben Szikszai Albert [7.] gyakorolta a mesterséget. Később ifj. Szabó György volt asztalos a faluban, aki mind bútór-, mind épületasztalos munkákat elvégzett. A régi templom úrasztalát és a régi paplakáshoz szükséges asztalosmunkát is ő készítette el. A század közepe táján a falu különböző ács- és asztalosmunkáinak kivitelezője id. Szöllösi László volt. Napjainkban az asztalosipari szakmában szakosodott lakosok: ifj. Boldizsár Sándor, Csegedi Tamás, Fekete Ernő, Juhász István, ifj. Palkó Sándor és Vándor Attila.

A kőművesmesterséget gyakorolják: Balla István, Csegedi Balázs és Kelemen Lajos, míg szobafestéssel Csegedi Jenő és Csegedi László foglalkoznak.

Ismert dolog, hogy az állattenyésztőknek szükségük volt kovácsra, aki a patás állatokat (lovakat, teheneket) megpatkolja. Erre különösen a téli időben volt szükség, hogy a síkos úton az igavonó állatok el ne csússzanak, és el ne törjék a lábukat. A kovács vasalta meg az újonnan készített szekeret, húzta fel a vasráfót a új szekérkerékre, de a régire is, ha az elvászott. A kovács vágta meg a sarlót, élezte meg a fejszét és az ekevasat.

Mint kovácsmester tevékenykedett a faluban a századunk elején Sárpatokról idetelepült Fülep György, aki híres volt, mint patkolókovács. Pókai letelepülése előtt egy ideig Mezősámsondon és Mezőszilváson a Bethlen grófok fő patkolókovácsa volt. Később több kovács elégtette ki a falu ilyen irányú szükségleteit: idős Sűgő Árpád, Máthé András és Vér Mihály. Sűgő Árpád tanítványa volt fia, Sűgő Jenő, aki a termelőszövetkezet megalakulása után ebben a gazdaságban is gyakorolta a mesterséget.

A kerekesség volt a másik fontos iparág a falu életében. A szekér sokféle alkatrészét készítette el, ezen kívül ekegerendelyt, talyigát, jármot és boronát is az ezeket igénylő gazdálkodók részére. Az 1920-as, 30-as években a kerekés munkával kapcsolatos igényeket Bálint János kerekésmester elégtette ki, később fia, Bálint Jenő, azután Ioan Mureşan és Alexandru Neumati. A szabó és cipész (csizmadia, suszter) mesterség falun is nélkülözhetetlen, ezek talán a legfontosabb iparágak voltak minden időben. Ezeket a szakmákat régen többen is gyakorolták a falu területén. Csak a XX. század elejétől maradtak fenn az e mesterségeket gyakorló iparos emberek nevei. Cipészek voltak Kelemen Mihály J., Zudor István, Sárkány Lajos, Izsák Domokos, Bálint Béla. Az említettek közül az első négy személy csaknem ugyanabban az időben gyakorolta a mesterséget. Többnyire javításokat végeztek, de szükség esetén új lábbelit is készítettek. A szabók ruhát varrtak, elsősorban a házilag szőtt posztóból és kenderszövetből. A mesterség ismertebb személyiségei voltak Dobai Sándor J., Bogáti János és később Dobai József. Utóbbi bőrruhák készítésében is jeleskedett. A nők ruházatával kapcsolatos igényeiket a varrónők elégtették ki, századunk elején Szabó Györgyné (sz. Fülöp Anna) és Csegedi (sz. Silimon Sára), később Gede Ferencné P. (sz. Szabó Anna). Napjainkban varrónői tevékenységgel foglalkoznak: Csegedi Mária (Ernőné), Gábor (sz. Gede) Imola és Juhász (sz. Csegedi) Zsuzsánna.

A szalmásgabona géppel való cséplésének bevezetése után megjelentek a gépek kezelésével foglalkozó mesterségek is, ami már a modern ipar térhódítását jelentette. Századunk elején gépésmester volt Pókában László Antal, aki a cséplőgépet üzemeltető tüzegép motorját kezelte, később ezt a mesterséget tanulták meg, és mint gépészek dolgoztak cséplőgépek mellett Csegedi György, Kovács Imre és Nagy Imre. A termelőszövetkezet megalakulása után, a gépek megjelenésével több fiatal lakos a traktorvezetésben és a mezőgazdasági gépész szakmában szerzett jártasságot, mint Bán Győző, Bogáti Sándor, Csegedi Albert, Cs. Nagy Jenő, Dobai Attila, Faragó Ioan, Gábor Sándor, Gábor Sándor J., Juhász Csaba, Kelemen Sándor S., Kelemen Sándor Z., Moglán János, Moldován Mihály, ifj. Moldován Sándor, Nyomáti Emil, Palkó Sándor, Radu Sándor és Vér Mihály. A református egyház svájci testvérgyülekezetétől kapott gépparkjának kezelője Moglán János mezőgépész.

Géplakatos szakmát sajátítottak el: Csegedi Levente, Dobai Ferenc, Dobai Károly, Gábor Levente, Kardos László, ifj. Kelemen Sándor S., Sárkány Zsolt, ifj. Szabó Károly és Szotyori Csaba.

Vasztergályos: Blaga Robert Demeter és Ciobotaru Ioan.

Fémhegesztés mesterségében szakosodott: Csegedi Levente Csaba és Gábor Miklós Csaba M.

Autószerelő mesterséget gyakorolnak: Gábor Magyar, ifj. Kabutz János, ifj. Ráduly Péter és Varga István.

Vállalati vagy saját tehergépkocsijukat vezetik: Bán Győző, ifj. Csegedi Albert, Fekete Antal, Fekete (sz. Şuteu) Julianna, Kelemen Zoltán, Virgil Moldovan, Péntek Attila, Sárkány Endre és Petru Tot.

Pókát az 1950-es években villamosították, ezzel megjelent a villamosipari szakemberek iránti igény is. Villanyszerelő szakmát tanultak és folytatnak a falu területén: Kovács Zoltán, Sárkány László, Szotyori Dezső és Veres Dénes. Telefon- és televíziószerelést végez Kelemen Dezső.

Az élelmiszeriparban működők közül mészáros mesterséget tanultak: Máthé Ferenc, ifj. Székely József, Sárkány Attila, Varga Balázs és Csegedi Levente. Pék: Gál Ferenc és ifj. Csegedi Jenő, aki magánvállalkozásban próbál pékséget üzemeltetni a falu területén. Vegyész operatőr: Kakutz János és Tot Péter Levente.

Újabban malomipara van Pókának. Sárkány István vállalkozó 1999-ben indította be saját tulajdonú malmában a gabona őrlését. A malom működtetése családi vállalkozásban valósul meg.

A falu területén a feltárt földgázlelőhelyeken a fúrások alkalmával több helybeli lakosnak biztosítottak munkahelyet segédmunkásként. A fúróberendezések felállításának azonban emberáldozata is volt. 1963-ban egy fúrótoronyból lezuhant nagytömegű vasdarab halálra zúzta Nagy Sándor segédmunkást. A földgázkitermelő vállalat jelenleg is ad munkalehetőséget a helyieknek, így Remus Cotarlan, Petru Tot, Ioan Gligor, Alexandru Tot, ifj. Ioan Tot és Török Albert számára.

A falu egykori rétjén elterülő nagy kiterjedésű halastó ugyancsak biztosít munkahelyet (segédmunkásként) néhány helybeli lakosnak.

Összefoglalásként azonban elmondható, hogy napjainkban már hiányoznak a faluban a hagyományosan legszükségesebb iparágat művelők: cipészek, kerekések, kovácsok, szabók. Amíg régebben többen is voltak ilyen iparosok, akik versenyezhettek egymással a szolgáltatásokat igénylők megnyerése érdekében, addig ma már senki sem gyakorolja az említett mesterségeket.

10. Építkezés. A lakóház

A település mindenkori emberének egyik legfontosabb tevékenysége a megfelelő hajlékról, a lakóház építéséről való gondoskodás volt. A lakóház nagyságát és minőségét elsősorban a család nagysága, az építkező személy anyagi lehetőségei, az építőanyagok hozzáférhetősége és a korabeli építési szokások határozták meg. Egy fiatal család mindig arra törekedett, hogy mielőbb saját lakóháza legyen, és emellett a mindennapi munkához, a hagyományos mezőgazdálkodáshoz szükséges melléképületek se hiányozzanak az udvarról.

Az építkezésben természetesen a lakóháznak volt a legnagyobb szerepe. Ismereteink szerint az utóbbi évszázadokban a legtöbb lakóház falainak anyaga a föld és a vályog volt. Ebből építették a földbirtokosok jobbágyaik és zselléireik számára a legkisebb igényeket kielégítő lakóházakat, nád-, szalma- vagy zsúptetővel. A vályogot – ami masszává gyúrt sáros szalma vagy polyva keveréke – faágásra szögezett lécek közé rakták, vagy vele az ágakból font sövényfalakat tapasztották be, „sikárolták”. A századunk elején és derekán épült föld- és vályogházakból napjainkban is találni a falu területén 25–30-at. Ebben az időben a lakóházak többsége szalmazúppal volt befedve, kisebb részük pedig zsindelemmel. Az 1910-es népszámlálás adatai szerint 119 ház volt náddal vagy szalmazúppal, 42 zsindelemmel vagy deszkával, és mindössze 4 ház volt cseréppel vagy bádoglemezzel fedett. (40., 424. l.)

A lakások tetőszerkezetének építésére általában a fenyőfát használták. Ebből készültek a gerendák (tapasz- és keresztgerendák), valamint a szarufák. Ezek kötését kakasülőnek nevezték. Az így épített házak simára gyalult gerendáira helyezték rá a mennyezetet alkotó, gyalult colos deszkákat, amelyeket felülről 5–8 cm-es vastagságban vályoggal borítottak be a lakás melegen tartása érdekében. Az így kialakított padlást (a hijút) a szegényebbek szemes gabona, csöves tengeri, szemes paszuly, aszalt szilva, alma és egyéb termények tárolására használták. A padlásra létrán át lehetett felmenni a pitvarból, kamrából, a tornácból, esetleg – géberes ház esetén – a szabadból a géberen át készített ajtón. A házak padozata (pádimentum) már a XIX. század végén és a XX. század 30-as, 40-es éveinek végéig a legtöbb esetben tapasztásos agyagpadozat volt. Ezt hetente és ünnepnapok előtt frissen tapasztották, tapasztás után rostával sárgaagyot hintettek rá, majd rövid ideig száradni hagyták, és csak azután jártak rajta. Ma már csak ritka esetben fordul elő az ilyen padozat, felváltotta a deszkapadló (hajópadló), ritkább esetben a parkett.

Az említett régi házak esetében a padlástérbe vezették ki a lakószobát melegítő kályha füstelvezető csövét. Pitvaros házak esetében a füst elvezetésére építették a sövényből és vályogból készült „cserént”. A padlástérbe bocsátott füstöt a disznóhús, szalonna, kolbász füstölésére használták fel. A füstnek ilyen módon való elvezetése esetén a kipattanó szikra gyakran okozott tüzet, különösen a szalma- és zindelyfedelű házaknál. A házak ablakai kicsik és szűkek voltak, a kettős (dupla) ablak ritka volt. Újabbán a téglafalú lakásokban szakszerűen megépített kéményen vezetik el a melegítőtest füstjét. A házakat általában cseréppel vagy hullámpalával fedik be, a szalmafedél már csak az idősebb nemzedék emlékezetében él. Olyan helybeli lakosokról is tudunk (Böjthe András, id. Kardos József), akik a maguk idejében szakemberei voltak a szalmával való házfedésnek.

Az idők folyamán sokat változott a lakóházak lakóterének beosztása is. Századunk elején még olyan házak épültek, amelyekben középen képezték ki a pitvart. Ebben volt a sütökemence, fölötte a cserén, a füst felfogására és elvezetésére. A pitvar az előszoba szerepét is betöltötte, és belőle nyílt egy ajtó a rendszerinti utca felőli szobába, amelyet „elsőháznak” is neveztek. Az ellenkező oldali ajtó a másik, a lakószobába nyílt, amely a konyha szerepét is betöltötte, de itt töltötte mindennapjait az egész család. Volt olyan lakás is, amelyben nem volt pitvar, hanem csak két szoba: a lakószoba és az elsőház, esetleg a kamra. Az elsőházban voltak elhelyezve a szép bútorok – amelyeket régi szokás szerint általában a háziasszony kapott férjhezmenetele alkalmával –, az ünneplő ruhákat tartalmazó láda vagy szekrény, a magasra vetett ágy (nagy ágy), a tiszta ágyneművel. Ezt a szobát csak kivételes alkalmakkor (vendégfogadás, esküvő, ünnepek) használták, ezért mindig rendben és tisztán tartották.

A téglalap alapú lakóházak elején és a ház teljes hosszúságában épült a rendszerint bekerített tornác, közepén egy kiugró résszel, amit „filegóriának” neveztek. Sok esetben a lakóház közelében építették fel a nyári konyhát, benne a sütökemencével, amelyet kenyérsütésre használtak.

A XX. század harmincas éveiben elkezdődött téglalakás-építkezéssel az addig szokásos lakásépítési módszereket modernizálták. A szükséges téglát többnyire cigányok (a téglavető cigányok) vetették ki a település határának egy olyan részében, amely gazdag volt palás talajban. A nyers, de már megszáradt téglát még készítése helyén csomóba rakták és kiegészítették. A téglának az építésben való felhasználásával rátértek a cement alapú és téglafalú lakások építésére. 2–5 szobás lakásokat kezdtek építeni, bennük külön konyhával, élelmiszerkamrával, és az utóbbi időben már gyakran fürdőszobával. A legtöbb ilyen lakás alatt pincét is kiképeztek, az ablakok tágasak, a plafon vakolt volt, a házak padozata deszkából készült. Az utcára tekintés szempontjából gyakori a derékszögben (vinkli alakban) épült lakóház.

Ebben az esetben az utca felé eső oldalon van 2–3 szoba, középen az előszoba, mögötte vagy oldalt a konyha, éléskamra, esetleg a fürdőszoba.

A legrégebbi pókai lakóház, amelyről feljegyzés is fennmaradt, 1767-ből származik. [110.] Ez a feljegyzés tesz említést az akkori „pókai udvarház” típusáról, amelyet a kapubejárattal szemben építettek. Az udvarház cserefa talpfákra rögzített ágasokból épült, fala sövényből és sárból készült, tapasztással. A szobáknak fagerendás mennyezete volt „párkányosan” gyalult deszkákból. Az épületnek előreugró tornáca volt, alatta pincével. A feljegyzés szerint az udvarház előtti bejáró kapu tartóoszlopai „szépen faragottak” voltak.

Az idők folyamán, amilyen mértékben változott (nőtt) a település lakosainak száma, olyan mértékben változott az épített lakóházak száma is. Az első magyarországi népszámláláskor [80.] a falu területén 119 lakóházat számláltak meg, 1857-ben [111.] 149-et, 1910-ben [40.] 165-öt, 1930-ban [58.] 186-ot, 1974-ben [100.] 192-t. A 2000. évben a szerző 217 lakóházat számlált meg, melyeknek jó része (83 ház) 1951 és 1970 között épült, már modernebb és egészségesebb életkörülményeket biztosító táglaház, 2–4 szobával, cseréppel, esetleg hullámpalával fedve. A lakások közül 19 földház, amelyek a század elején és derekán épültek, csakúgy, mint a 15 vályog- vagy vályog-téglaház.

Napjainkban a falu területén – a lakosság lélekszámának vészes csökkenése miatt – 22 lakatlanná vált lakóház található, és 82 olyan ház, többnyire 2–4 szobás téglaházak, amelyekben 60 éven felüli öregedő szülők laknak. 10–20 év múlva ezek a házak is lakatlanná válhatnak, ha az eltávozott gyermekek nem térnek vissza szülőföldjükre. 21 lakóház az eltávozott gyermekek hétvégi házaként szerepel, míg 8 esetben más helységekben lakó családok vásárolták meg a megüresedett házat, vagy helyébe újat építettek.

A gazdasági épületek azokon az udvarokon találhatók, amelyeken a házigazda állattenyésztéssel és földműveléssel foglalkozott és foglalkozik ma is. Ezeket az épületeket helyenként a belsőség hosszában, más helyen arra merőlegesen építették, rendszerint a telek hátsó végében. A gazdasági épületek közül az istálló (pajta) a szarvasmarhák és lovak tartására készült. Építőanyaga változatos volt: föld, vályog, esetleg deszkafal, amelyet kívülről vagy belülről vályoggal béleltek. Később téglaiállót is építettek. A szénatartó, csűr és szekérszín többnyire egybeépült az istállóval, illetve ugyanazon épület különböző rendeltetésű helyiségeit képezték. Az istálló deszkával lepadolt része, valamint a csűr szükség esetén szálas takarmány, kalászos gabona tárolására is szolgált. A szekérszín adott helyet a szekér és tartozékai mellett az ekének, taligának, boronának és más, a mezőgazdaságban használatos eszközöknek, felszereléseknek. A sertések, juhok és szárnyasok tartására külön disznóolat, juhakolt, tyúkketrecet építettek.